Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 100 (10697) | 1978 чылдың апрель 29, суббота | 1925 чылда үндезилеттингеен | Өртээ 2 коп.

ВЛКСМ-нин XVIII съездизинде

АНЫЯКТАРНЫҢ ДАЙЫНЧЫ АВАНГАРДЫ

Ленинчи комсомолдуң бодунуң он сеска съездизинге күш-ажылчы белектериниң делегелгезин Советтер чуртунуң чалыы назын шуулганының ажылы эртип турар Кремльдиг Съездилер ордузунда делгаан. Совет аныяктарының барык 38 миллион кежигүнүүр авангардының аллардыг ажыл-херектерин, СЭКП-ниң XXV съездизинин тоогулуг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар деп оон чүткүлүүн ол күш-ажылчы белектерде тодаргай көргүскен.

Ала-чурттуң улам ынайгы чечектелиишкининиң, оон күч-шыдалын өстүрүнүн, совет кижилерниң аас-кежиинин дугайында сагыш салышкыны делегаттарның санаалдарында сиинниккен. Эвиледдешкен бүгү республикаларның төлөөлекчилери мурнакчы комсомолчу-аныяктар коллективтерининң социалистиг чарышка алганы бедик хүлээлгелерин күүседип база бүзүрелдиг немей ан турарының дугайын, ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидериниң чаа курлавырларының дугайын ажылагайжы сонуургал болгаш оонбиле калы чалыы назынын өөрүшкүү-биле чугаалап турар.

Аныяктар дугайында, алдының күш-ажылының, өөредилгезиниң болгаш амыдыралчурттаалгазының дугайында аас сагыш салышкыны дээш ооллар, кыстарның өөрүп четтириишкин сестерни чалыы назынын төлөөлекчилери техникчи партияга, оон Тер Комитетинге, Леонид Ильич Брежневке бараалгалып турар. Эш Л. И. Брежневтиң комсомолдуң XVIII съездизинге чугаазында коммунистиг тургузуушкунга аныяктарның изенкейлиг киржилгезиниң эн чугула сорулгалары салдынган. Чер кырынга тайбыныны быжыглап, камгаларының дугайында, кижилерниң аас-кежиктиг чурттаалгазынга таарымчалыг байдалдарны тургузар дугайында ханы сагыш салышкыны ол чугаада сиинниккен. Ленинчи комсомол, бүгү совет аныяктар улам эки, ажыктыг кылыр ажылдаар, коммунистиг тургузуушкунга улуг үлүүн киирер деп, Советтер чуртунуң ооллары болгаш кыстары медеглеп турар.

Апрель 27—съездиниң ажылының үшкү хүнү. Ол хүн съездиниң хуралынга Азербайжанның ЛКСМ ТК-зының бирги секретары **В. А. Гусейнов**, ССРЭ-ниң дээди болгаш ортумак техникаг өөредилге министри **В. П. Елютин**, комсомолдуң Москва обкомунуң бирги секретары **М. И. Семенушкин**, Ульяновскиниң Ленин аттыг бирги ортумак школазының улуг пионер вожатыйы **Т. Д. Лобанова**, Таджикистанның ЛКСМ ТК-зының бирги секретары **А. С. Саторов**, ССРЭ-ниң чыргыдышкын министри **М. А. Прокофьев**, ССРЭ-ниң ДОСААФ ТК-зының даргазы **А. И. Покрышкин**, Европаның делегейниң олимпий оюнларының кан закпыг чемпиону **И. К. Роднина**, ВЛКСМ-нин Алтай крайкомунуң бирги секретары **А. В. Жиганов**, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи академик **А. П. Александров**, Туркменияның ЛКСМ ТК-зының бирги секретары **О. И. Ионанчулиева**, Арменияның ЛКСМ ТК-зының бирги секретары **Г. С. Котанджян**, ВЛКСМ-ниң Свердловск обкомунуң бирги секретары **В. В. Илюшин**, ВЛКСМ-ниң Краснодар крайкомунуң бирги секретары **Н. П. Гонченко**, Литваның ЛКСМ ТК-зының бирги секретары **В. С. Балтрунас**, ВЛКСМ-ниң Ростов обкомунуң бирги секретары **Ю. А. Дергаусов**, Киргизияның ЛКСМ ТК-зының бирги секретары **А. А. Рысмендиев**, Уфаның моторуулуушкун каттыжыышкынының комсомол комитединиң секретары **В. А. Муравьев**, ВЛКСМ-ниң Красноярск крайкомунуң бирги секретары **В. В. Куимов**, Гомельдиң он чедиг профтехучилищезиниң будуруге өөредилгезиниң мастери **Н. Ю. Макарецкая**, ВЛКСМ-ниң Челябинск обкомунуң бирги секретары **В. П. Соловьев**, ВЛКСМ-ниң Новосибирск обкомунуң бирги секретары **Ю. П. Савенко** олар үүне чугаалаан.

Бистиң чуртувуста салгакчыларының революсчу, күш-ажылчы, мөзү-шынар, эрес-маадыр болгаш бердинген, лидим, соруккур чоруунуң салгалы деп совет аныяк кижи бүрүзүнүн сагыш-сеткилин өөрүшкүүр хайныктырып турар ол ханы уткалыг билиишкиннерниң дугайын. ВЛКСМ-ниң кол сорулгазын—аныяктаны коммунистиг идейлиг болурунуң, совет патриотизмиң, бедик организаецтиг болгаш сагыл-турумнуг болуу чорудуун өзүзүнга кижизидериниң, совет аныяк өскенниң эртем-билиглевде кайгамчыг чүткүлүүнүн дугайын. СЭКП-ниң XXV съездиниң тоогулуг шиитпирлерин, оонгу бем чылдың онаалдаларын чедишкиннерлиг күүсеттир, бистиң чурттувуска коммунистиг тургузуушкунга улуг улуг-хуузун киирер дээш совет аныяктарның бажыг тура-сөрүкүүн олар чугаалаан.

ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинүүн бодунуң ажылын үргүлчүлөөн.

(СЭТА).

Ооолдар болгаш кыстар! Билиглерни шудургу шиңгээдип алыңар, боттарыңарны бедик идейлиг болурунга кижизидиңер! Ленинчи өзү-биле, коммунистиг өзү-биле чурттап, ажылдап болгаш демисежип өөрениңер!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан)

ЧАЙГЫ СПОРТ СЕЗОНУ

1977 чылдан 1979 чылга чедир болуп эртер ССРЭ-ниң Улустарының VII чайгы спартакиадазы күш-культураны болгаш спортту бүдүрүлгелерге, албан болгаш өөредилге черлеринге, чоннуң чурттап турар черинге улам массалыг хөгжүдүр талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизинин салган сорулгазын күүседир дээш профэвилел, комсомол, күш-культура организацияларының, ДОСААФ коллективтериниң чорудуп турар ажылын үнелеп көөр дугайын ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң секретариаттарының, ССРЭ-ниң Спорт комитединиң база ДОСААФ Төп Комитединиң кады үндүрген доктаалында айыткан.

Спартакиада болза үүгле чурттуң чаа чемпиондарын болгаш 1980 чылдың Олимпиадазынга киржир кандидаттарны илередир арганы бээр эвес, харын күш-культура коллективтерин быжыглаарынга, спорт баазаларының четкизин калбартырынга, ГТО нормаларын чедишкинниг дужаарынга, чоннуң кадыкшылын быжыглаарынга, чогаадыкчы идепкейлиг чорукту база күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге дузалаар.

Аныяктарның болгаш көдээ спортчу оюнизарны, школачыларның спартакиадазын, ДОСААФ организацияларының чорудуп турары спорттуң техниктиг хевирлериниң талазы-биле маргылдаалары ССРЭ-ниң Улустарының VII чайгы спартакиадазының тудуш кезектери кылдыр чарлаан.

ССРЭ-ниң Улустарының чайгы спартакиадазының сорулгазынга дүүштүр Тыва АССР-ниң XIII чайгы спартакиадазы чорун турар. Оон программазында спорттуң он хевири кирген. Оон түннел маргылдаалары июнь, июль айларда республика найысылалынга болур. Анаа шылгараан спортчулар РСФСР-ниң спартакиадазынга киржирлер.

Спорттуң янзы-бүрү хевирлериниг маргылдаалар эрттиринге эн-не таарымчалыг—чайгы спорт сезонунда бистиң республикага эвээш эвес маргылдаалар болур.

Мурнуку чылдарда дег, спорттуң национал хевирлеринге Сибирь болгаш Ыраккы Төөн чүк улустарының спартакиадазынга белеткелче улуг кичээнгейни салыр. Ол маргылдаа бо чылын июньда Абаканга болур. Бистиң республиканың шилиндек командазы эрткен чылын спартакиаданың чемпиону болган. Ол атка база катап төлептиг болуру-биле спортчуларның мергежилин бедидеринче амдыгааштан сагыш салып, белеткелди хынамчалыг чорудары негеттинин турар. Ылангыя якут халыштын, шой көдүрериниң спортчуларын белеткээрин онзалап көөр херек. Үүге дээрге эрткен чылын оларның спортчу мергежили куду болган.

Спорттуң национал хевирлериниң найысылалга эрткен спартакиадазынга Төөн-Хемчик, Кызыл районнарының, Кызылдың командалары эрткен чылын элээн белеткелдиг киришкен болза-даа, районнарның хөй нуруузундан ча адар, шой көдүрер, якут халыш спортчулары киришпээн, чамдыктарындан киришсе-даа, белеткели багай болган. Ынчангаш спорттуң бо хевирлеринге киржир кижилерни белеткээринче районнуң спорт комитеттери кичээнгей салыр херек.

«Азия төвү» шаннал дээш хостуг хүреш маргылдаазын бүгү-эвилелдиг маргылдаазы кылдыр ССРЭ-ниң Спорт комитеди бадылаан. Шанналдыг черлерни алган мөгелерге ССРЭ-ниң спорт мастери атты бо чылдан эгелеп тыпсыр. Оон уламындан орта киржир эвилелдешкен республиканың, крайларның, областарның командаларының саны көвүдээр. Бо маргылдаага бистиң спортчуларывыс моок мурнунда чылдарда багай эвес түннелдиг киржип келген. «Азия төвү» шаннал дээш бүгү-эвилелдиг маргылдаазы июньның 8—11 хүннеринде эртер. Анаа спортчу демисел шынгыы болуру билдингир. Ындыг болганда Тываның мөгелери белеткелди амдыгааштан эгелээр ужурлуг.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Лопсанчап аттыг кубок дээш көдээ спортчу оюннар, Тыва АССР-ниң бирги чери дээш тыва хүреш, футбол, школачыларның чайгы спартакиадазы, «Хөм мяч» клувунуң шанналы дээш болгаш өске-даа маргылдаалар республикага бо чайын эртер.

Күштүн, омак-сергек чоруктун, кадыкшылдың үндезини— ГТО-нун нормаларын дужаарынче улуг кичээнгейни бо чайын салыр. Оон хөй хевирлериниң спартакиадазы база коллективтерге чаа комплекстиг нормаларын дужаарының маргылдаалары эртер. Олче ажыл-ишчилерни, албан-хаакчыларны, студентилерни, сургуулдарны, өөреникчилерни калбаа-биле хаара тудар ужурлуг, ынчан хөрек демдээниг эдилекчилериниң саны көвүдээр.

Спорттуң материалдыг бааззазын экижидериниче кичээнгейни салыр апаар. Стадионнарны, спорт шөлдерин, спорт залдарын тудар, оларны сеңгээр, дериг-херекселдерни садып алырынче чайгы үеде кичээнгейни салыр, күш-культура болгаш спортту сайзырадыры оон улуу-биле хамааржыр.

Бүгү-эвилел болгаш республика ужур-дузалыг маргылдаалары организастыг, эки эрттирери чугула. Чер-черде партия, совет органнар, профэвилел, комсомол организациялары маргылдазларга белеткелди чорударынга, оларны организастыг эрттиринге деткимчени, дузаны чедирери— оон чедиишкиниг болурун магадылаар.

Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Мирон Георгиевич Валевтиң бригадазы Кызылдың пассажирлер АТБ-зинде мурнакчы бригадаларның бирээзи. Мирон Георгиевич кызымак ажыл-иши-биле коллективтиң хүндүткелин чаалап алган. Оларның бригадазы Май 1-ниң байырлалын күш-ажылчы чедиишкиннерлиг үткүп турар. Бүдүрүлгеге хөй чылдарда төлептиг ажылы дээш бригадир Мирон Георгиевичиниң чазактың бедик шаннары — Күш-ажылчы Алдар орденинин үшкү чергези-биле шаннаан.

ЧУРУКТА: Мирон Георгиевич Валев.

Роза Салчаковна Курседова Кызыл хоорайның харылзаа белдиринде 10 чыл ажыг телефонистеп ажыллап турар. Оон күш-ажылчы дептериниде мактал-шаннал алган дугайында демдеглелер хөй. Тоску беш чылда социалистиг чарыштың типлекчизи, «Мергежилиниң тергиини»—мурнакчы телефонистиң күш-ажылчы намдары мыныг. Амгы үеде Р. Курседова хоорайлар аразында харылзаның бир харыысалгалыг участогун харыылап турар.

ЧУРУКТА: Роза Салчаковна Курседова.

БЕДИК ИДЕЙКЕЙ-БИЛЕ

Бүгү чурттаазы ышкаш, республиканың комсомолчулары болгаш аныяктары ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге СЭКП Төп Комитединиң Байырлыг чагаазын, СЭКП ТК-ның Чаңгыс секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң од съездаге чугаазын аажок улуг көдүрүүшкүү-биле үткүп, ажыл-чорудулгага даймычы программа кылдыр хүлээп ап турар.

ВЛКСМ-ниң ол улуг шуулганына, анаа эш Л. И. Брежневтиң чугаазынга холлаштырган аныяк өскенниң митингилери, хуралдары республиканың хоорайларында, суурларында ыдангыя Кызылда 48-ки тудуг эргелевиге, а ол ышкаш «Тыва», «Хемчик», «Чодураа», «Енисей» совхозтарга болгаш өске-даа коллективтерге бедик көдүрүүшкүү-биле эртилээн. Оон ангыда комсомолдуң бо тоогулуг чыыжында турасхааткан хуралдар дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринге, пионер чыыштары школаларга оларның кижилериниң ажаок бедик идейкейби-биле эртип турар.

* * *

Комсомолчу-аныяктарның хөй-хөй коллективтери боттарының төлептиг ажыл-херектерин ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге рапорттаан. Оларның аразында Тыванын даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадында, «Тыва кобальт» комбинаттың автоматика болгаш приборлар контрольдап хыпаар төп лабораториязында, Кызылдың № 48 тудуг эргелелиниде, № 2 АТБ-де, башкы институтунда, Барыын-Хемчиктиң «Хемчик» совхозында, Каа-Хемниң Сарыг-Сеспе С. К. Тока аттыг школазында болгаш өске-даа комсомолчу-аныяктар коллективтерин ындыг хүндүлүг эргени чедип алган, съездиге рапорттуу чорутканнар.

АЖЫЛ-ХЕРЕК-БИЛЕ ХАРЫЫЛААР

Бүгү чурттаазы ышкаш, Төөн-Хемчиктиң комсомолчулары болгаш аныяк өскеннери ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге СЭКП ТК-ның Чаңгыс секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугаазын кавчаар-даа аажок улуг сонуургал-биле таныжып, ону ажыл-чорудулганың дайынчы программазы кылдыр хүлээп ап турар.

Төөн-Хемчиктиң комсомолчулары болгаш аныяктары мал ажылын боттарының шалыпчы хөрээ кылдыр көрүп турар. Оон иштинде чамдык аныяк хойжулар эки көргүзүүлерни чедип ап турар. Оларның бирээзи Раиса Доржуевна Ооржак ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинин делегады. Бүгү чурттуң комсомолчуның шуулганына бистиң райониуң аныяк өскеннериниң төлөөзи киржип турарына чоргаарландыып турар бис.

Районнуң партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының шиитпирлеп турар эң чугула ажыл-херектериниг бистиң комсомолчуларывыс болгаш аныяктарывыс улуг күш. Эш Л. И. Брежневтиң чугаазын, комсомол съездизинин шиитпирлерин ажыл-чорудулгага удуртулга болдурган, ВЛКСМ комитеттериниң дайынчы арга-шинээин бедидер, аныяк өскеннериниң күжүн СЭКП-ниң XXV съездизинин база ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинин шиитпирлерин боттандыарынче мобилизастаар талазы-биле ам-даа күжеиишкиниг ажыддаар бис.

М. ОНДАР,
ВЛКСМ-ниң Төөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары.

З. М. Афанаскинаны Тыва АССР-нин Дээди Совединин Президиумунун Хүндүлел бижии-биле шаннаар тугайында

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

Улус өөредилгезиниң системазынга үр чылда үре-түннедиг ажылы дээш база төрүттүнген хүнүлен бөөр 50 харлаанызыбиле холбаштыр Тыванын профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле республика эргелелиниң өөредилге-кижизидилге ажылының талазы-биле инспектору **Зоя Михайловна Афанаскинаны** Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунун **Хүндүлел бижии-биле** шаннаар.

Тыва АССР-нин Дээди Совединин Президиумунун Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1978 чылдың апрель 25.

РАПОРТТААН

Ферма, бригадаларның бүдүрүлге коллективтериниң ажылының дугайында рапорттарны боттарының чаңгыс чер чурттугларының мурнунга бөөрүнүн графигин «Шамбалыг» совхозтуң партия, ажылчын комитеттери бадылаан.

Бирги рапортту бода мал бригадазы (бригадири С. Седен-оол) берген. Бригаданың мурнакчыларының ажылакып, чедишкиннерин көргүскен фото-чуруктарлыг альбомну кылган.

Эрткен чылын бригаданың кежигүннеринден тос кижиге коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы атты тыныгкан. ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый чедишкиннериниң делегелгезинин алдын медалының эдилекчизи Ондар Севил даруур 100 ангела онаатыр 98 бызааны камгалап алган.

Бригаданың кежигүннерин рапортун берип турган. Бедиткен социалистиг хүлээлгелерин алганнар. Совхозтуң 5 чылын оон төлептиг үткүп, оңгу бем чылдың үшкү чылында алга социалистиг хүлээлгелерни ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнда—октябрь 7-де күүседирин хүлээпгеп. «Тайлеге» совхозтуң сүт-бараан фермазының коллективи социалистиг чарышка шыйыгталган.

Шамбалыгжылар ам зарында коллективтиң рапорту маган турарлар.

М. СУГЕ-МААДЫР.

БИРГИ ЧЕРНИ ЭЭЛЕДИВИС

Чадаана АТБ-зиниң коллективи республиканың үлетпүр болгаш транспорт бүдүрүлгелериниң аразында социалистиг чарышка идепкейлиг киришкеш, бирги кварталдың планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүсеткен. АТБ-ниң коллективи автотранспорт организацияларының аразындан чарышка тиилечи болуп, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шиитпирлерин Кызыл тугун чаалап алган.

Бирги кварталда АТБ чүк соортулгезиниң планын 106,2 хуу, чүк сайгарарын 110,1 хуу күүсеткен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн өзүлдези планнаттынганындан 22,4 хуу ажыр күүсеттингеен.

Бистиң бүдүрүлгеде күш-ажылды чедимчелиг организастаанды, сагылга-чуруумну быжыглаанды ажыл-херектиг чедиишкиниг болурунга улуг салдарлыг болган. Ында бригадалар болгаш тус-тус чоланчылар, септекчилер аразында социалистиг чарыш кадбарган, Чарыштың мурнуку олурууда Тыва АССР-ниң транспортунуң алдарлыг ажылдакчылы М. М. Шаудиноотун удуртканы автобус чоланчыларының бригадазы, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденинин эдилекчизи Маадыр-оол Ондарның бригаданы колонналың коллективи, Чадаана хоорай Советинин депутатты Н. Н. Шоевтиң бригадазы чорун турар.

Мурнакчы коллектив М. 1-ниң байырлалын база күш-ажылчы чедиишкиннерлиг үткаан.

Б. САТ.

Чадаана АТБ-зинде дарган.

КОЖА СОВХОЗТАРДА

Часкы хову ажылдары

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чаңгаазынга харыы кылдыр Улуг-Хем районнуң чер ажылдакчылары черниң үнүш-дүжүткүрүн бедидер, хөй хемчээлдиг тарааны болгаш өске-даа продукцияны алыр дээш бедик көдүрүүшкүүнүүр ажылдап турарлар.

Бо сорулганы «Улуг-Хая» совхозтуң механизаторлары, сугатчылары ханызы-биле билип, часкы хову ажылын бедик деңнелге эрттирер дээш организастыг ажылдап турар.

Часкы хову ажылдарының баштайгы хүннеринде совхозтуң дирекциязы, партком, ажылчын комитеди бригада, звено бүрүзүнүң планын тодаргайлап, социалистиг хүлээлгелериниг негелдезин ажылдап кылгаш, бригада көптеранге чедирген.

Совхоз бо чылын тараа культураларын 5000 га черге чаштырар, 7050 га черниң шыгын базырар планын хуусаа бетинде күүсеткен. Часкы тарылганы бедик агротехниктиг деңнелге эрттиргеш, 1978 чылда тараа культураларының иштин чыылдазын 4340 тонна чедирип, 898 тонна картофельди, 900 тонна погаанны, 4035 тонна ситенни, 22300 тонна силосту, 400 тонна витаминниг ситен далганын ажаап белеткеп алыр.

Совхозта часкы хову ажылдарын чорудары-биле үш бригадань организастап, оларга четчир санныг техниканы быжыглаан. Хову турлаглары механизаторларының ажылдаарынга болгаш дыштанырынга таарыштыр тургустуулган. Ында столовая, удуур, дыштаныр өрээлдер, чунарбажың үзүктел чок ажылдап турар.

Апрель айда, шык базырышкынының үезинде, партком, ажылчын комитеди, совхозтуң дирекциязы бригадалар, звеноларының аразында социалистиг чарыштың түлелин үш катап үндүрүп, социалистиг чарыштың типлекчилерин шилчирип кызыл туктар-биле, өртектиг барааннар, 3—7 хонуктарда хаас чемненир таалаар-биле шаннаан турган.

Бригадалардан Р. Сарыг-Белектиң удуртканы № 3 бригада бо хүннерде шалыпчыларының одуруунда чорун турар. Ында 33 механизаторлар 8 звено болуп алгаш, тараа чаштырылгазынче май 3-те киритирлер. Баштайгы шенелде чаштырыгны олар апрель 27-де кылып, тараа чаштырар машиналарның яотуур эдиглерин чоруткан. Амгы үеде бүгү техника хынаттынган болгаш оларны бригаданың төвүнде чаңгыс аай чыскаай турган.

Бригадада кижи бүрүзү бодунуң кылыр ажылының чижек-нормазын, сорулгаларын эки билир. Моңа билип алырынга бригаданың кызыл-бурлуцунда дерип турган. социалистиг көргүзүүлер, социалистиг хүлээлгелер, үнүп турар агитхуудустар улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Бригадага лекция, беседалары, культура-массалыг ажылдарны чорударынга совхозта библиотека эргелекчизи Т. Кара-кыс, Культура бажынының эргелекчизи И. Очур идепкейлиг киржип турар. Оларның киржилгези-биле апрель айда үш агитхуудусту үндүрген.

Бригаданың механизаторлары 700 га тараа культураларын үүгле үш хүн иштинде чаштырарын, бир га кызылтастан—9, кукурузадан — 180 центнер дүжүүтү ажаан алырын хүлээнип турарлар.

Алдынган социалистиг хүлээлгелерни күүседирине мурнакчы механизаторлар Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг эдилекчизи, СЭКП обкомунун кежигүнү Кандан Кызыл-оол, Серээ Сандан-Доржу өскелерге үлегер-чижек болуп эки ажылдап турарлар.

«Улуг-Хая» совхозтуң коллективи «Күш-ажылдың хостуу» совхозта часкы хову ажылдарының хемчээли база-ла эвээш эвес. Совхоз бо чылын тараа культураларын 5300 га черге, оон иштинде кызыл-тасты 3350, арбайны—256, чиңге-тараанны—1695 га черге тарыр. Хөй чылдыг ситен—люцернаны 1451 га черге, оон иштинден 1000 га черге ону үрезин кылдыр тарыр. Сугаттыг 2121 га черниң 226 газынга суланы, 100 газынга картофельди, 1275 газынга хөй чылдыг ситенни, 412 газынга кукурузаны тарыр.

Моон алгаш көөрге, совхозтуң тараачыларының мурнунда улуг болган харыысалгалыг ажылдар туруп турар. Ынды турбуже совхозтуң директизазы, инженер-техниктиг ажылдакчылар бо чугула ажылче кичээнгейни ам-даа четпес салып турар. Часкы тарылга эгелээнден бөөр механизаторларының аразында социалистиг чарыштың түнелин үүгле чаңгыс катап, апрель 25-те үндүрген. Шык базырышкынын ам-даа улам чылап турар. Хову бригадаларында кызыл-булуңнар бөгүге чедир дерттинмээн. Ынаа бригадаларның, звеноларының кылыр ажылын, социалистиг хүлээлгелерин, нормазын көрү черде дерип аспаан. Оон уңурундан ында механизаторлар бодунуң кылыр ажылы тараа культураларын кажаштырып эгелээрин, кажаштырып дооварын, чеже, кандыг агрегаттар ажылдаарын билбеп болуп турар.

Шак мындыг байдалды совхозтуң Чодураа салбарының № 2 хову бригадазында көрбөлүр. Шык-даа базырышкынының үезинде, тараа-даа чатырылгазының үезинде бригаданың механизаторлары чеже хемчээлдиг ажылды кылыны, чеже га черге тараа чаштырарын, анаа чеже агрегаттар ажылдаарын механизаторлар-даа, бригадир-агроном Н. Доспан-даа эки билбеп болган.

Бо четпестерниң бир чылаанны—салбырның агроному Н. Доспанның ажылын харыысалгазын кошкаш, харын-даа чамдыг үеде арга-даар чорукларны болдуп турарында.

Н. КАНЗАН.
((Шыныың тускай корр.).

Тускай дыңнадыглар

КОМИТЕТТЕРДЕ

Кызыл

Чылгы өстүрер талазы-биле республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң ажылының дугайында айтырыгны республиканың улусчу контроль комитеди сайгарын көрген. Чылгы өстүрер талазы-биле партияның болган чазактың айтышкынарын ол министерство четпес күүседин келгени хынаалдан илерээн. «Республиканың совхозтарынга чылгы малды өстүрер хемчеглер дугайында» Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң эрткен чылдагы доктаалында чылдың төнүзүүнде ооң баш саның 32,8 мунга чедир көвүдеткен түзүн деп онаалда күүсеттинмээн. Бо чылдың эгезинде оларның саны совхозтарда 25,8 мун бооп, 1955 чылдазындан 2,3 катап болган 1970 чылдыындан 11 хуу эвээжээн.

Көдээ ажыл-агый министерствозу, совхозтарның удуртукчулары болган специалистери чылгы малды өстүрериниң күрүне планнарын күүседирин хандырып шыдаваан. 1977 чылда нитизи-биле 100 беге онааштыр 55 кулун алдынган, ооң иштинде «ҮТКА 25 чылы» совхоз—25, «Революцияның чалбыжы» болган «Тээли» совхозтар—20, «Ленинчи орук»—19, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг—18, «Кызыл тук»—9, «О. Шыпаа» совхозтарда кулунар алганының актылары шуут чок.

«Алдан-Маадыр», «Сүт-Хөл», «О. Шыпаа» совхозтар 1973 чылдан бээр чылгы малды санап көрбээн, ажыл аттарын малчыннарга, бригадирлерге болган өске-даа ажылчыннарга бызыглаваан турар. Бо совхозтарда 1977 чылда дудаг-даан чылгы малдар бижиттинген аайы-биле 294, 171, 177 баш, буруулуг кижилерге хемчет хүлээтпээн, оларның өртээн эгитпрбээн.

1977 чылда нитизи-биле иткен болган оорлаткан чылгының саны 2416 баш бооп турар. Ооң биле чергелештир 1513 баш өлүп хораан. Совхозтарның хөй кезиннде чылгычыларга төлевир, чылгының бир болукке турар нормазы чаңгыс аай эвес, эрецгей тургустунган.

«Республиканың совхозтарынга чылгы мал өстүрер хемчеглер дугайында» Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын багай күүседип, көдээ ажыл-агый эргеледелиндеп, зооветспециалистерден негелдеп кошкатканы. Хөй чылгы малдың төтчелеттингени дээш көдээ ажыл-агый министриниң оралакчызы В. Д. Куркутовка база ол-ла министерствоның күш-ажыл болган төлевир кылдызының начальниги Р. А. Пироговага комитет шыңгыы доңгулдаларны хүлээткен.

Мугур-Аксы

Чоонуң кадыының камгалалын улам ыцай экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында СЭКП ТК-ның болган ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын Моңгун-Тайга районнуң кижи эмнелгези чогуур негелдеге чедир боттандырбайын турар. Ылаңгыя кышкы үеде малчыннарже бадылаттывган график ёзугаар үнүүшкүннер чорутпайын келген. Аарыгларга удур улуг-даа, бичии-даа нязылыг чонга баш бурунгаар тарышкынарны четче чорутпайын турар, ооң учёт-отчёду чок. Бруцеллёзка удур тарылганы хойжу ийи бригадаларга ам-даа чорутпаан, чон ортузунга лекция, бесседаны четпес организастап турар. Санитар-машиналарның ажыглалы болган эдилели багай.

Чоокта чаа од дугайында айтырыгны районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалажын көрген. Малчыннарның амыдыралының культуразын бедидер, оларның өг-бүлезинде санитарлыг байдалын экижидер дээш демиселди күштелдирип, график ёзугаар доктаамал үнүүшкүннерин организастап, аарыгларга удур тарылгаларны чорудуп, чон ортузунга лекция, беседа ажылын күштелдирерин районнуң улуг эмчизи эш Амыртаадан база санэпидстанциялың кол эмчизи эш Сендажидан комитет негээн.

Хандагайты

Районнуң ажыл-агыйларында часкы тарылгага белеткелдиг дугайында айтырыгны Өвүр районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан. Эрткен чылдагы четпестерден ажыл-агыйлар чогуур түннелдерин кылбаан. Районнуң совхозтарының удуртукчулары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемнигнери дыка хөй машина-техниканы чыл санында чедир белеткевейн, хову ажылдарынга киришпиртирбейн турар.

Бо чылдың апрельдиң баштайгы он хонуунга чедир районнуң ажыл-агыйлары септээр ужурлуг тракторларның үүгле 80 хуузун кылган, 9 трактор, 4 андазын, 8 сеялка септеттинмээн. «Коммунизмче орук» совхоз өске ажыл-агыйлардан хожудап турар. Септеттинген көдээ ажыл-агый машиналарының, тракторларның шынары куду, үүрмек четпестер хөй.

Районга хереглеге чогуур тараа, картофель, кукуруза үрезиннериден чаңгыс-даа центнер үрезин мынчага чедир өөртүнмээн турган. Хереглеге чогуур 395 тонна чаңгыс чылдыг енгеннер үрезиннериден үүгле 83 тонна өөртүнген, азы 21 хуу. «Кызыл тук» совхоз чаңгыс-даа тонна үрезин өөртүп, белеткевээн болган.

Үстүнде айыттынган четпестерни эдери-биле тускай хемчеглерни ажыдан кылып турган, часкы тарылганы организастыг бедик агротехниктиг деңнелге эрттирерин совхозтар директорлары эштер Ч. С. Седен, Б. Кара-Сал, Б. Моңгуш оларга комитет дааскан.

Шагаан-Арыг

«Ак-Туруг» совхозта техника ажыглалының дугаймда айтырыгны Улуг-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан. Ында техниканы ажыктыг ажыглаар, шын кадагалаар талазы-биле ажылды кошкатканының түннелинде 1188 рубль өртектиг, «ОВТ-ТА» деп маркалыг ийи чаштырыкчы болган 1715 рубльдиң нарын турзуулуг «Мобитокс» дээр хораннаар машина ажыглаттынмас кылдыр тоймаглаттынган. Ындыг ажыл-агыйжы эвес чорутқуң түннелинде күрүнеге 2903 рубльдиң карзжазын чедирген.

Септеттинген 27 тракторнуң үүгле 11-и ажылдан болур, сүт чаштырар 9 машинаның чаңгызы-даа ажылдаарынга белен эвес. Септээн техниканы хүлээп алыр комиссия (дарга-зы совхозтуң кол агроному Д. О. Ооржак) эрецгей ажылдан келген.

Техниканы багай ажыглап, харын-даа оларның тоймаглаттынын турары дээш база шыпар чок септээн техниканы хүлээп ап турганы дээш кол инженер С. У. Дембирельдин партык айыңы, а кол агроном Д. О. Ооржактың будун айының шалыңын тыртарын комитет шинтпирлээн.

Улусчу контроль бөлүүнүн ажылының идепкейи партия организациязының хүн бүрүде удуртулгазындан улуу-биле хамааржыр. Ынчангаш бистиң энергоцехте партия организациязы хамыктың мурнунда ук болуктуң составынга эң идепкейлиг, принципиалдыг мурнакчы ажылчыннарны, коммунистиг күш-ажылдың шалыңчыларын, ханы билиглиг инженер-техниктиг ажылдакчыларны шилип алырынга дузаны чедирген. Парторганизация улусчу контроль болүүнүн составынга коммунистерни киирерин сүмелээн.

Энергоцехте улусчу контроль бөлүүн удуртуруп партбюровуң бир кежигүүнүне дааскан. Бөлүктүң составында котёл болган турбина цехтериниң, ТЭЦ-тиң контрольдаш хемчээр приборлар лабораториязының, сантехниктиг албанның болган харылзаа албанының, өске-даа участоктарның ажыл-ишчилери кирген. Ынчангаш бүдүрүлгениң участок бүрүзүнде хайгыылчылар бар. Оларның ажылын партболуктер удуртуп турар.

Ажылды холгаарлажыр чорукту чайладыры-биле масалыг хынаалдар организастаарда улусчу контроль болүүнүн, «Комсомолчу прожектор» штабының, профсоюлдериниң хөй-ниитти комиссияларының планнарын таарыштыр дүүштүрүп турар. Квартал санында ону тургузарда партбюровуң хуралынга көөр. Парторганизацияның планы-биле ону дүүштүрүп турар.

Хайгыылчыларның инициативазын, тывыңгыр чорудун бедидер дээш планда көрүүнген ажылдарны, коллективтиң мурнунда сорулгаларын, ажылдың түннелдерин оларга доктаамал дыңнадып турар. Улусчу контроль бөлүүнүң даргазы цехтың ажыл-чорудулгазын эки билир, бүдүрүлге хуралдарынга, планёркаларга үргүлчү олуржур.

План ёзугаар рейд, хынаалдар чорударындан ажыда, улусчу контролёрларга тодаргай даалгаларны база берип турар. Бо таварылгада партбюро хайгыылчыларга дузалажыры-биле хой-ниитниң өске-даа комиссияларындан кижилерни боже немей хаара тудуп турар. Ажылчы чоннарның киирин турар янзы-бүрү медээлери улусчу контролёрларның ажылынга база дыка дузалыг.

УЧАСТОК БҮРҮЗҮНГЕ

Улусчу контрольдуң ажылында кол чүүл — ооң үреттүнелдии болур. Хынаалдарның медээлерниң түннелдерин ёзугаар чогуур хемчегдер алдынып, четпестер чайлаттынган турарын чедип алыр дээш ажылдың янзы-бүрү хевирлерин ажыглап турар. Партбюро бодунуң хуралынга улусчу контроль болүүнүң ажылының дугайында отчётту үе-үелен дыңнап турар. Хынаалдарның материалдарын хуралдарга чугаалажып көрүп, «Улусчу контроль ажылдан тур» деп стендиге парлааш азын турар.

Бистиң цехте улусчу контроль болүүнүң дээштиг ажылының түннелинде эвээш эвес хүүл-биле кады үндүр октаттына бээр. Хайгыылчылар бо участокка контрольду тургускан. Бо бүгү ажылдарга хынаалдарны доктаамал чорударын контролёрлар боттандырын келген.

Моон мурнунда чылдыгла дамчыдылгазы үрелиишкиниг, ону эдип алыр талазы-биле ажылдың четпезиннден чыдыгла энергиязының чидириглери улуг турган. Улусчу контролёрлар бо талазы-биле эвээш эвес саналдарны киргген. Чылдыгла четкилериниң үрелиишкиниг участоктарынга септелгени кылган. Чылдыгла хуваалдазының схемазын чаарткан, сугның төктүрүп эвээжеткен, өскеде ажылдар кылдынган. Ооң түннелинде амгы үеде чылдыгла четкилери дыка камналгалыг ажылдан турар.

Улусчу контроль бөлүү күш-ажылды организестаанын, ажыл шагын ажыглап турарын, материалдыг үнелиг чүүлдериниң кадагалалын болган камгалалын, кара болган өңнүг металлдар эскиндизиниң чылдазын болган өске-даа ажылдарны хайгаарап, дээштиг рейд, хынаалдаларны хөй-ну чорутқан.

Эрткен чылын улусчу контроль болүүнүн ажылының дугайын партия хуралынга болган партбюровуң хуралынга дыңнаан. Ооң иол угланылышкыны — улусчу контроль ажылдың түннелинде ажылының дээштиин бедидери. Ындыг деткимче бөлүктүң ажыл-ишчи чоруун, алдархүндүткелин, ажылының үреттүнелдиин бедидин турар. Бүдүрүлгениң ажыктының болган ажылдың шынарын бедидер талазы-биле улусчу контроль болүүнүн ажылының дугайын чоокку үеде хуралга дыңнаарын планнап турар бис.

Контрольдуң массага калбаа-биле билдингир болуру чугула. Ону өөренип көргеш, эрткен чылын улусчу контролёрзар цехтың ажыл-ишчиниң мурнунга отчётларын ийи удаа кылган. «Улусчу контроль ажылдан тур» деп стендиниң дерээн. Шүүмүүлелдиг хуудустарны, «Чаңгыктарны», фотобуруудадыышкынны болган көскү агитациялың өске-даа хевирлерин ажыглаарын практикалаары негеттинип турар.

Бистиң коллектив онгу беш чылдың ийи чылдарында электроэнергия талазы-биле планның онаалдаларын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының хүлээп алганының хүнү — октябрь 7-де күүседип, чылдыгла энергиязын ажылдан үндүрериниң онаалдаларын хүүсаа бетинде күүсеткен. Эдээн хөй хемчеалдыг электроэнергияны камнап ап, энергетика дериишкиннериниң капитал септелгезинің болган болдунуң күжү-биле тудуушкунунуң талазы-биле улуг ажылдарны кылган. Чылыдыла энергиязының чидириглерин уэткаар талазы-биле хөй үүлдер кылдынган. Бистиң негизис комбинаттың цехтериниң арызында чарышка типлекчи болуп, шилгиир Кызыл тукту ийи чыл улай тудуп келген. Бо бүгү ажылдарда улусчу контролёрларның киирген үүлү эвээш эвес.

1978 чылда социалистиг чарышты кадбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болган ВЛКСМ ТК-ның Чагаазынга харыы кылдыр коллектив ниитизи-биле, ол ышкаш ооң түс-түс участоктары бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Ол сорулгаларны күүседиринче улусчу контролёрларның бүжүн угландырын турар.

Е. ЗЛОБИН,
Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадының энергоцехинде парторганизация секретары.

ТҮҢНЕ-ВИШААН

Коммунист А. В. Казанцев удурткан улусчу контроль бөлүү «Транссельхозтехниканың» Кызылда транспорт бүдүрүлгениң администрациязынга бот. туг дузаны чедирип турар. Он чеди кижилиг бөлүктү 5 секторга чаргаан. Болуктуң организастыг хуралынга контролёрларның түүтүүн хүлээлгелерни тодаткан, тускай стендиге ону аскан. Квартал планын, хынаалда, рейдилер түннелдерни, аңаа харыыларны орта азып турар.

Бөлүктүң даргазы бо чылдың биргн кварталында чорутқан ажылының дугайында отчётту бүдүрүгениң ажыл-ишчиларының ниити хуралынга кылган. Планыг өнаалдаларны күүседиринге дуза чедирип, участок бүрүзүнге ажылдың ажыктының болган шынарын бедидери оларның мурнунда чугула сорулга болуп турар

Бүдүрүлге сөөлгү үеде күрүне планнарын күүсеттпейн келген. Ооң чылдагаанын тыварын контролёрлар оралдашкан. Ылаңгыя септелге ажылында улуг четпестерге хамаарыштыр чолаачыларның талазындан хомудаалдар хөй. Ону бөлүктүң планынга киргген. Бүдүрүлгениң бодунуң баазазында-даа, районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынында-даа ооң дыка багай тургустунганын контролёрлар илереткен. Автомашиналар техниктиг хандырылгага, агар септелгеге хуусаазындан үр үеде тургуаар. Септелгениң шынары багай. Од дугайын контролёрлар хынаалдар чорутқаш илереткен. Чижээ, УРАЛ—377 № 02—70 деп автомобиль моторун септээнинің соонда Мишусинскиже үүгле чаңгыс рейсче үнген, № 12—16 автомобильдің моторун септээп соонда үреген, ону катап септээр ужурга таварышкан.

Кывар-чаар материалдарны кайы хамаан чок чарыгдаар, артык кезектерни чоп ажыглавас чорукту контролёрлар хайгаралга алган. Бир муң километрге маңнаан автомашинага 32 рубльдің артык кезектерни чарыгдаар нормалыг турда, 37 рубль түнге чарыгдан турганын хайгыылчылар санап көрген.

Септелге ажылчыннарының, чолаачыларның талазындан күш-ажылдың сагылга-чурумун сагывас чорукту, слесарьларны ажыл хүнүнүн дургузунда ажыл-биле деңдески хандырбайын турарының фактыларын контролёрлар илереткен.

Хынаалдар үезинде актыларны тургузуп, четпестерниң чылдагаанын, ону эдериниң хемчеглерин айтып турар. Актыларны бүдүрүгениң удурткучуларынга чедирип, аңаа үндезилээш, хемчег алганының дугайында дужаалдарны үндүрүп, буруузугларга харыысалганы хүлээдип турар.

Контролёрлар коллективтиң санал-оналың өөрөнин көрүп, бөлүктүң ийиги кварталда ажыл планын тургускан. Бүдүрүгениң план күүсеттпейн турарының чылдагаанын тодарадыры, орукче үнер бижиктерни болган нарядтарны шын долдуруп турарын, чүдүрер-дүжүрер ажылды организастаанын хынаары кордунген.

Ю. ЕГОШИН,
улусчу контролёр.

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ

1978
Апрель
№ 4 (52)

ШЫНАР — КОЛ КӨРГҮЗҮГ

Эң чугула аъш-чем продуктузу—сүттү күрүнеге ажылагыйлардан садып алырының өртээ хамыктың мурнунда ооң шынарындан, температуразындан, ускүрүнден улуубиле хамааржыр. Чижээ, бир тонна бирги сорттуң сүдүн сатканы дээш ажыл-агыйларга күрүне 273 рубльди, а сорт чок бир тонна сүттү сатканы дээш 242 рубльди төлөөр. Ынчангаш эки шынарлыг продукция совхозтуң өрулгалыг болурунга чугула үндезин болур. Ооң ангыда шынары багай сүттү, саржаг, сметана, эзжегей кылырынга ооң бедик шынарлыынга деңнээрге, хөйну чарыгдаар болгаш ындыг продуктуларның шынары база куду болур.

Бистиң Чөөн-Хемчик районнуң совхозтарының эрткен чылын күрүнеге сатканы сүдүнүң үүгле 2,7 хуузу бирги сортка, а, 73 хуузу ийиги сортка. 23,7 хуузу сорт чокка хүлээп алдынган. Ынчаарга «Сүт-Хөл», «Чыраа-Бажы», Карл Маркс аттыг совхозтарның күрүнеге сатканы сүдүнүң чаңгыс килограммы-даа бирги сортка четпээн. Үүгле ооң үржүүндан безин ажыл-агыйлар эвээш эвес каражалыг болганы билдингир-дир.

Совхозтарның эрткен чылын сатканы сүдүнүң шынарының куду болганын барымдаалаан, ооң чылдагаанын анализтеп көргеш, районнуң улусчу контроль комитеди бүгү сүт-бараан фермаларының санитарлыг байдалын сайгарып көөру-биле бо чылдың январьда массалыг хынаалданы чорутқан.

Сүт-бараан фермаларын изиг, соок сүт-биле багай хандырганындан инектериниң эмиин база сүт саар, ону кудар саваларны болган саалда аппараттарын багай чүп, дезинфекциялаар үүлдерни ажыглавайн турары ол массалыг хыналда үезинде илереөн.

Чамдык фермаларда саанчыларның эки шынарлыг сүт саарынга таарымчалыг байдал тургустунмаан. «Большевик» совхозтуундан ацгыда, фермаларда сүттү шыгжаар, сава чуур болган өске-даа өрээлдер багай дериптинген, орта ажыглаттынмайн турар. Олар соок, өл-шык база хирлиг. «Алдан-Маадыр» совхозтуң Ак-Даш фермазының от салыр черинге сүттү шүүрер, саваларны чуп турган. Карл Маркс аттыг совхозта сава чуур чылыг сугну одалга системазындан ап турар. «Октябрь 30 чылы», «Алдан-Маадыр», «Искра», «Чыраа-Бажы», Крал Маркс аттыг совхозтарда саанчылар тускай хептер-биле, ипек эмиглери чодар база чуур аржыылдар-биле четче хандыртынмаан.

Од ышкаш фермаларда сүт соодар «МХУ-8С» деп маркалыг машиналар болган бызаларга кылымал сүт болбаазырадып бээр «АПЗМ-08» аппараттар заводтан өөртүп эккеп каан олчаан чыда-ла төтчеттинген. «МХУ-8С» деп соодукчуну тургузуп алган болза, сүттүң ирип ажыыр чорууу эвээжеп, шынары экижиир ийик.

Сүттүң шынарын экижидер талазы-биле ажылды ажыл-агыйлар удурткучулары болган көдээ ажыл-агый специалистери эрецгей чорудуп турар. Чижээ, хынаалда үезинде районнуң сүт-бараан фермаларындан эң эки шынарлыг сүт саан турар чаңгыс-даа саанчы тывылбаан. Шынар дээш олар тус-туста ажыл чорутпайын турар.

Од хынаалданың түннелин улусчу контроль комитединге чугаалашкан, фермаларның санитарлыг байдалын экижидерин болган сүттүң шынарын тодарадыр лабораториларны дарый кылып алырын, соодукчуларны фермаларга ажылдадырын ажыл-агыйларның удурткучуларынга болган Чадаананың «Сельхозтехника» каттыжыышкынының эргелекчизиниге хүлээдирген турган. Ол доктаалдың күүселдезинин хынаалдазын улусчу контроль комитеди чоокта чаа организастаан.

Байдал кандыгыл? Эрткен чылдың деңнели-биле алырта, ажыл-агыйларда чамдык экижилгелер бар. Бирги кварталда районнуң күрүнеге сатканы 520215 кг сүдүнүң 91,5 хуузу бирги, ийи сортка хүлээп алдынган, сорт чокка сатканы бо чылдың бирги кварталында 9,5 хуу болган. «Большевик», Партияның XXII съездизи аттыг совхозтар од продукцияның шынарын экижидеринче угланган айтырыгларны эки шинтпирлеп эгелээп.

Сүттүң шынарын экижидер талазы-биле «Большевик» совхозта ажыл кайы-даа ажыл-агыйлардан эки. Ол совхоз күрүнеге 35546 кг сүттү бирги сортка сатканы. Ооң үскүрүн көвүдеткеш, 6198 кг немелде зачёт деңзини алган. Бо болза ферма коллективиниң кызымаккай күш-ажылының түннели-дир. Бо ажылга фермада Чылбак Кууларга удурткан улусчу контроль бөлүү эвээш эвес үүгү-хуузун киирип, хынаалдаларны кылып турар.

Ындыг болза-даа чамдык ажыл-агыйларның удурткучулары болгаш специалистери бо чугула ажылче ам-даа кошкак кичээнгейни салып турар. «Октябрь 30 чылы», «Искра», «Сүт-Хөл» совхозтарда сүт шынары тодарадыр лабораториларны ажылдадырын бодавайн турар. «Алдан-Маадыр» совхоз күрүнеге сатканы сүдүнүң үскүрүн кудулаткаш-биле 2000 кг сүттү херек кылында сатканы сүдүнден эвээш зачёт алган.

Районнуң бүгү ажыл-агыйларында күрүнеге садар сүттүң учёдун багай тургускан. Кайы-даа фермада ону деңзилевейн турар, өөртүр машиналарның цистерналарын пломб чокка чорудар фактылар ам-даа бар. Ол ышкаш сүт бүдүрүп турар саанчыларга од продукцияның шынары дээш мораль-даа, материалдаа талазы-биле деткимче көргүспейн турар.

Ажыл-агыйларның удурткучулары болгаш тускай эртемнигнери ферма бүрүзүнге сүттүң шынарын экижидер талазы-биле эргежок чугула байдалдарны тургузуп, шынар дээрге шудургу күш-ажылдың түннелинде тургустунар деп чүвени бедик харыысалга-биле медереп билип, маңаа хамаарыштыр боттуг хемчеглерни алыры — үениң база бир чугула негелдези.

С. ОНДАР,
Чөөн-Хемчик районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы.

● ХАЙГЫЫЛЧЫЛАРГА ПАРТИЙЖИ КИЧЭЭНГЕЙ

● ФЕРМА БҮРҮЗҮНГЕ СҮТТҮҢ БЕДИК ШЫНАРЫ ДЭЭШ

● КҮРҮНЕНИҢ АКША-ХӨРЕҢГИЗИНГЕ ХУМАГАЛЫГ БОЛУР

КЫМНЫҢ БУРУУЗУЛ?

Районнар аразының Кызылда «Сельхозтехника» каттыжыышкынындан «Күш-ажылдың хостуу» совхозка ЮМЗ-6Л деп чаа трактор келген. Бо чылын заводка бүдүрүп үндүрген од чаа техниканы хүлээнип алганына ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының чедишкиннериниң делгелгезиниң киржикчизи дуржулгалыг тракторист Аратына Кызыл-оол дыка-ла өөрээн.

Ынчалза-даа ол өөрүшкү хей болган. Хоочун механизатор чаа техниканы ажылдадыры-биле хынап көөрге, кеңгүс курут, хөөрем кижи болза ону трактор эвес, а трактор сеги деп сөглеп болур. Ооң автомашиналарга таарыкыр-ла бүгү кезектерни алыскак-чискек кижилер үптеп алган барган болган.

Бо кымның буруузул? Кижи бодаарга, ону фактуралап чорутқан чер буруузулу болгу дет. Районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынының удурткучулары маңаа кандыг харыы бээр ирги?

С. ТЮЛЮШ.

КУДАРАЛДЫҢ ЫРЫ

Чанган куштар дистинчип,
Кыштан дезип чорупту,
Чарлышкының ырызы
Кыңгырт кылдыр куттулду—

Ырыдан бо одурулларны үүгле ынакшылдың бударалы кылдыр эвес, а өскеде таварылгаларда ырлаан болгай. Моңу Тока аттыг совхозтуң директору В. А. Барышников (сөзүн биле-даа бол, ажыглаан-даа дижик), «Алдан-Маадыр» совхозтуң директору Д. С. Куулар, «Сүт-Хөл» совхозтуң — А. Д. Шаалы болган ол совхозтарда бухгалтерлер, экономистер, прорабтар эрткен күстен өөр сактып, ырлажын келген-даа чадавас.

Үүгле ырлаан келген деп? Ооң чылдагааны кыскыг үүгле-дир: ажыл-агыйны өскүдүрүнин планын бүзүаар ол-бо тудугларны тудуп доозар деп киргген болуп Совхозтарның удурткучуларының шалыңкын эвес чоруудан, ооң ыцай, ажыы-биле чугаалаарга, өөрөжилдиг тудугкуларының чедишпелиннден ол бүтүстей бээр. Ынчангаш шала кажарлап, өске аргазын тыппас болза хоржок апаар. Ол аргаларның биреэзин өске-даа чамдык ажыл-агыйларның удурткучуларының ажыглап турары база-ла билдингир. Чер кезип, болүглежип, болгумнежип алган чоруур, алыксак-чиксек чамдык тудугкулар бар-ла болгай. Оларның тудуп каары-даа «шыпарлыг», тудары-даа дүрген, сөзү биле хөрээ карышпас, а кол-ла үүве — оларның-биле сапажын билири болбалыкпе.

Эрткен чылын Тока аттыг совхозтуң планга киргген тудугларындан витаминиг сиген далганының агрегадының, тараа шаңының, картофель шыгжаар черинин, тарын бооладылга пунктузунун, мал кажаларының тудуглары болгунмадының кырынга өөр, «ыглажын» түрүп берген. Од-ла үеде Карло Чаавының «сураглыг шевер» бригадазы таварлажы берип-тир. Витаминиг сиген далганының агрегадының тудуун июль айда, тараа шаңын август-сентябрь, картофель шыгжаар черни октябрь-ноябрь айларда 8—9 кижилиг ол бригада тудуп каапкаш, совхозтан 43302 рубль 56 көпеек түүнүг акшаны бүрүн-бүдүн санадып алган үүве-дир. Тудуп кылын каанда адбайн капчаар.

Ынчалзажок ажык сүрген тудугжуларда-даа үүү боор. Анаа-ла ак сеткил-биле тудуп берээли деп эрежин көөр эвес. Тудугну эгелээрде керээ чарын тура, дүрген кылганы дээш 40 хуу шаңнал чемелде төлевирни бээрин совхоз директиназы хүлээпип алган боон-тур. Ооң хараазы-биле үстүнде адчаныыс түүнүн 40 хуузу сметада көрүнмээн, хоозун, артык төлевир болган-дыр.

Ол артык төлевир эвээшбиче-даа эвес, 10771 рубль 60 көпеек болган.

М. Михалевтуң тудугжу бригадазы ол-ла совхозка ийи кажаа, тарын бооздылга пунктузу, малчыннар чурттаар бажыц тутқаш, үстүнде ышкаш «мактал-шаңнал» дээш артылка 1482 рубль 37 көпеекти совхозтуң кассазындан санадып алгаш барган.

«Алдан-Маадыр» совхозка эрткен чылдың бо үеинде барган О. Андреевиниң бригадазы октябрь айга чедир ажылдааш, дыкала хөй ажыл кылып кааш, чорутқан дижир. Ак-Дашта болгаш Сарыг-Булунда ипек кажааларының тараа шаңының тудугларын кылып, контораның капитал септелгези дээш саваар болза, шынап хөй. Ажылдап алган акша-даа эндерик — ниити түүү 51573 рубль 31 көпеек.

Хайлыг-халаптыг чүве чүл дээрге, ол түнден 12707 рубль 45 көпеек үстүндээзиндо ышкаш бөза-ла «шаңнал-мактал» боон артылка төлеттинген акша чүве ышкажыл. Ооң ангы «ян» аттыг бир бригада ол-ла совхозка шак-ла ындыг ажылдар кылып турган. Сметада көрүнгген төлевирден артык акша албааны база эдлептир дивес силер бе. «Таныш-көрүш, таладугай» тыртын тургизыгдаа.

«Сүт-Хөл» совхозка ипек кажаалары туткан А. Зурпочиниңи бригадазы кылган ажылындан 8097 рубль 07 көпеекти артылка төледип алганы адап коарга, ооң каинчаар боттаныы турганы помчукчу боду биле бээр.

А бо-ла бүгүнүн болуп турган чылдагаанын түдел? Эндере артык акшаны чүге төлеп турганы ол? Бир-ле дугаарында, ажыл-агыйларның удурткучуларының күрүнеенин, чоннуң хөреңгизинге кам чок чоруу, планда көрүүнгген тудугларны үүгле кылдырып алырын бодааш, саң-хөө чурумун карызы-биле хажытканы, күрүнеенин, ажыл-агыйның эрге-ажыын бодавааны ол. Тудуглар тудуп турда доктаатканы смета, чарыгдалдар бар деп үүвеин олар билир турган, ооң артылка 40 хууну төлээш, ажыл-агыйның ниити чарыгдалдарындан ону үндүргеннеп болгай. Совхозтарның экономистери ындыг немелде төлевирлерге «көпшөөредип бербейн турда-ла, директорлар боттары баш билингген соолундегги хынаалдардан илерээн.

Ооң-биле кады Такды болгаш Чөөн-Хемчик райкүүскомнарының саң кылдистериниң, Бай-Хаак, Чадаана банк салбырларының тудуг кылдистериниң хыналда, контроль чогуунуң чылдагаанындан ындыг чоруктар болган.

Хөй түүнүг акшаны артылка төлеп алган даргалар кударалдың ырып ырлашпайн каинчаар. Ол чижектиг боттарының күжү-биле тудугларын кылып күш четпес директорлар ам-даа:

Часкы хөрээн кырында
Салгын сырын сөмнайдыр,
Сагыжымдан ыравас
С... ян акым келир бе?—

дээш ырлажын олурар чадавас...

Ындыг бүүрел чок кижилерге ажыл кылдыртын, артык акша төлеп, күрүнеге каража чедирип турган хөрээ бар бе?

С. МИНТОН.

ЫН

САЯН-ШУШЕНСК ГЭС-ТИҢ ТУДУУНДА

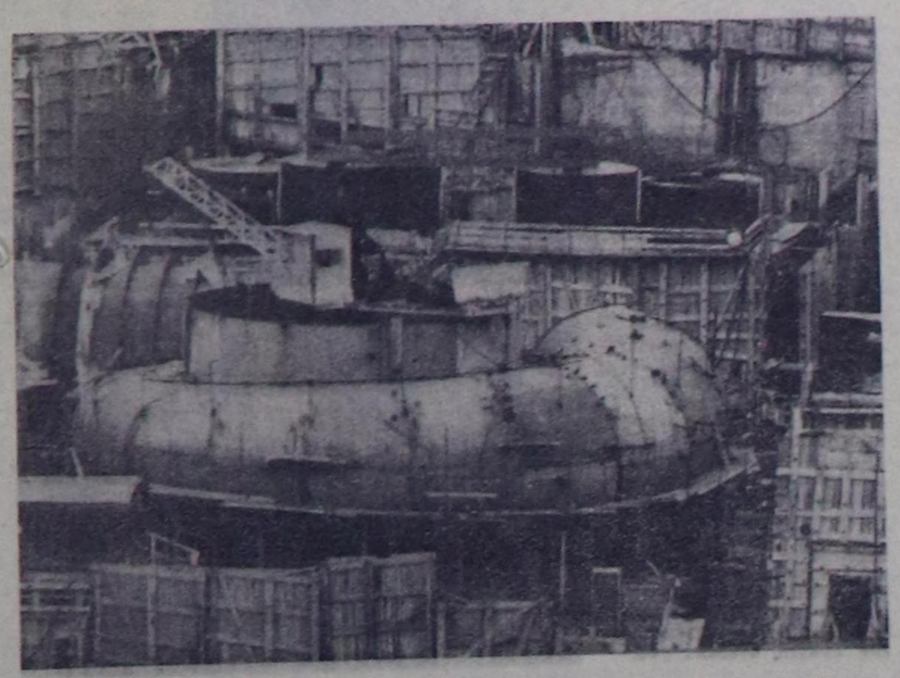

Ленинградтың 28 үеатпур бүдүрүлгелериниң төлевилел болган эртем-шинчилел организацияларының керээн-биле Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудугжуларының кады ажылдажылгазы эгелээн. Оон кол-ла орулгазы — гидростанция тудуунуң хуусаазын кызыраары. Ынчангаш ону СЭКП Төп Комитеди чүүлдүг деп көрген дээрзин СЭКП Красноярск крайкомунуң бюро кежигүнери-биле беседазынга эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

Енисейде улуг ГЭС-тиң тудуунда ажыл бо хүннерде улам шапкынчаан. Ленинградтың керээ чарганы 28 бүдүрүлгелеринге Москваның, Красноярскының, Харьковтуң, Днепропетровскиниң, Запорожьениң, Кемеровонуң болган чурттуң өске-даа хөй-хөй хоорайларының 150 ажыг бүдүрүлгелери болган организациялары немешкен.

Бистиң чуртувустуң хөй-хөй күш-ажылчы коллективтериниң төлээлекчилери Бүгү-эвилелдиң шалыпчы тудуунуң чагыын чогуур хуусаазында кылып бээри-биле алган хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседи, дериг-херекселдерни, материалдарны, төлевилел документациязын чорудуп берип турар. Ынчангаш Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудугжулары мурнуудагы алганы социалистиг хүлээлгелерин эде коруп, бедиткен хүлээлгелерни алгаш, ГЭС-тиң баштайгы агрегаттарын планда кердүгениниң 1 чыл эрте ажыгдалга киирерин хүлээнген. Ынчангаш Энергетиктиң хүнү —декабрь 22-де, ГЭС-тиң баштайгы агрегады ажылдап эгелээр.

Гидротудугжуларның сорулгазы улуг. Эрткен чылдыбиле деңнээрге, бо чылын плотинаже гидротехниктиг бетонну 2 катап хөйнү кудар, муң-муң чаа ажылчыларны хүлээн алыр болгаш оларны чаа профессияларга өөредир, краннарны шалыпкын темпбиле эптеп тургузар, бетон бүдүрериниң болгаш кударының технологиязын чаартыр. Плотинаның болгаш станцияның тудуун агаар-бойдустуң кандыг-даа хүннеринде кылып турарын база айтыры чугула.

Ынчалзажок январь, февраль айларда бетон кударының ажылдарында озалдаашкыннар болгулаанындан 24 муң кубометр бетон куттунмаан. Ынчангаш гидротудугжулар ажылды шапкынчыдарының хемчегларын ап, социалистиг чарыштыг улам калбарткан. Ылаңгыя В. Демиденконуң, Ю. Ванчаговтуң, М. Мащенконуң, А. Курелехтиң, В. Позняковтуң удуртканы бригадалары чарыштың мурнуку одуруун баштаан.

Красноярск крайның аныяктарындан тургустунган «Красноярскиниң комсомолчузу» деп отряд хүлээлгелериниң чедиишкинниг күүселдезинге улуг-хуузун киириштирип турар. Ол отрядтың кежигүнери бетон заводтарынга ажылдаар күзелин илереткен. Ам крайның бетон заводтары хондур ажылдап турар. Хакасияның бүгү районнары болгаш хоорайлары гидротудугжуларга улуг дузаны чедирбишаан, чоокку хүннерде 50 ажыг дуңзаалакчыларны ГЭС тудуунче чоруткан.

Делегейде эң күштүг ГЭС-териниң бирээзи—Саян-Шушенскиниң гидростанция тудуунда мурнакчы ажылдыг коллективтер хөй. Ылаңгыя А. Курелехтиң удуртканы комсомолчу-аныяктарның комплекстиг бригадазының ажыл-ижи сураглыг. Ол бригаданың кежигүннери эрткен айда плотинаже 17 муң ажыг кубометр гидротехниктиг бетонну куткан. Ол—үүгле бригаданың эвес, а «Красноярскгэстудугның» № 1 кол тудуг эргелелиниң улуг чедиишкини болган.

Ол бригаданың мурнакчыларының аттарын ГЭС тудуунда чоргаарал-биле чугаалажыр. Чоокта чаа Ленинчи комсомол шаңналының лауреады атты Василий Пундыкка тывыскан. Бригаданың комсоругу Иван Солтис — ВЛКСМ-ниң XVIII съездизиниң делегады.

Бүгү-эвилелдиң шалыпчы тудуунга чоокта чаа оорунчут медээ келген: ВЛКСМ ТК-ның, ССРЭ-ниң Энергетика болгаш электрификация министерствозунуң коллегиязының база электростанциялар болгаш электротехника үлетпүрүнүң ажылдакчыларының профсоюзал Төп Комитединиң «Беш чылдың маадырлары, күш-ажылдың хоочуннары — эң эки ажылдыг комсомолчу-аныяктар коллективинге» деп шилчиир Кызыл тугун 1977 чылда социалистиг чарышка чедип алган чедиишкиннери дээш А. Курелехтиң бригадазынга тывыскан.

1978 чылдың I кварталының социалистиг чарыжының түңнелдери-биле «Красноярскгэстудуг» эргелелдиң коллективи Хакас автономнуг областың тудуг организацияларындан бирги черин эөлээн.

ЧУРУКТАРДА: А. Курелехтиң бригадазының бызанчы-бетонщиги А. Миронов (ортузунда); бирги гидроагрегаттың камеразы (үстүвде); В. Демиденконуң монтажниктер бригадазының кежигүннери (солагай таладан): В. Диденко, П. Игнатьев, В. Шишконов.

П. ДЕМЕНТЬЕВТИҢ фотолары.

„САГЫШ-СЕТКИЛ АНЫЯКСЫГ“

Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң хойжузу, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Чола Допур-оолович Монгуш бо хүннерде 60 харлап турар. Ол хөй чылдарда үзүктел чок малчыннап келген, оон амыдыралында хөй-хөй өөрүнчүг болгаш уттундурбас хүннер, бергелер база-ла ол ажыл-биле холбашкан. Ч. Монгуш сөөлгү үеде аныяктарны хөй ажылынче хаара тударының хөрээнге идепкейлиг киржип, дагдыныкчылап келген, хөй-хөй аныяк кижилерни малчын кылдыр өөредип, кижизиткен.

Чола Допур-оолович Монгуш эң баштай Чыргакының ынчангы Калинин аттыг колхозунга хойжулап ажылдап эгелээн. Оон бээр ам чээрби сес чыл дургузунда үзүктел чок малчыннап келген. Ол үениң иштинде 29 муң 50 хураганны өстүрген болгаш 220 тонна 500 килограмм дүктү күрүнеге дужаарган. Ынчангаш кызымаккай малчынның үре-түннелдиг күш-ажылы бедик үнелелдиг алган—1964 чылда аңаа Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны деп атты тывыскан.

Чола Допур-оолович чедип алган чедиишкиннеринге доктаавайн, улам шудургу ажылдап, малдың чаш төлүн камгалап алырын чыл бүрүде көвүдеп келген. 1966 чылда ол төрүүр 100 хойга онаштыр 160 хураганны алган. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак оон ол чедиишкинин бедии-биле үнелеп, ол чылын аңаа Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп бедик атты тывыскан.

Коммунист Ч. Монгуш бодунуң дорт хүлээнген ажылындан аңгыда хөй-ниити ажылдарынга база идепкейлиг киржип чоруур. Ол Тыва АССР-ниң Дээди Советинин депутадынга каш удаа сонгудуп келген болгаш сонгукчулар-биле быжыг харылзааны тудуп, оларның чагыларын чогуур үеинде күүсеп турар.

Чола Допур-оолович Монгуш —хоочун дагдыныкчы. «Аныяктарны—хөй ажылынче!» деп кыйгырыгны изин-биле деткээш, хөй-хөй оолдар, кыстарны бодунуң ынак ажылынга өөреткен. Оларның чамдыктары ам «Чыраа-Бажы» совхозтуң мурнакчы малчыннарны апаргылаан. Чижээ, Д. Саар, Ө. Монгуш, К. Донгак олар бо чылын кыштаглаашкынны эки өрттирип, төрүүр 100 хойга онаштыр 100-тен хөй санныг хураганнарны камгалап алганнар.

Чола Допур-оолович бодуу бо чылын 100 хойдан-на 120 хураганны камгалап алыр деп социалистиг хүлээлгени алган. Ону долузу-биле күүседиптеринин аргазы бар, малчын ам безин 100 хойга онаштыр 105 хураганны камгалап алган.

— Хойнуң чаш төлүн менди камгалап алыр, оон эштикир, дүккүр чоруун белдер дээш үргүлчү кызымаккай ажылдаас болза, көскү чедиишкиннерни чедип алыры берге дээрзин дүржулгамдан билир мен. Ынчангаш хойнуң кышкы ажаалда, чемгерилгезинче, чайгы семиртилгезинче доктаамал кичээнгей салып турар мен— деп, Ч. Монгуш чугаалааш, улаштыр мынча дээн:

— Назыным дөгүп, алдаңга кээп үссүмээ-даа, алыс боттуң байдалы, сагыш-сеткил аныяксыг хевээр. Амыдырал-чурталга-даа байлак, шыырак. Ол дээрге нам, чазаамның совет кижи дугайында сагыш салыышкынының ачызы-дыр. Аңаа харыы кылдыр моон сонгаар-даа ход дыныг, каракызыл ажылдаар мен. Ол болза коммунист мөөн дорт хүлээлгем-дир.

БЫЖЫГ ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң чугаазы даштыкыда массалыг информация черлериниң кол кичээнгейин хаара туткан. Социалистиг чурттарның хөй-хөй солуннары ону долузу-биле парлап үндүрген, өскелери ону делгеренгейи-биле дөпчулап алган. Ол чугула документиге барының чүктүң парлалгазы боттарының кол-кол тайылбырлакчыларының тайылбырларын турасказатканнар.

Л. И. Брежневтиң чугаазында улуг шериг күчүлүг күрүнелериниң боо-чепсээнин болгаш чепсектиг күштериниң сан болгаш шынар талазы-биле улам ынай өзүлдезин соксадырынче угланган тодаргай саналдар даштыкы парлалганын онза кичээнгейин хаара туткан. Бир эвес АКШ нейтроннуг чепсекти бүдүрбес болза, ону Совет Эвилели база бүдүрбес болгаш Төп Европага чепсектиг күштерни болгаш боо-чепсекти немей өстүрбес дээр дугайында Л. И. Брежневтин чугаазының улуг ужур-дузалын солуннар онзалап демдеглээн.

Польша **«Трибуна люду»** солун бодунуң тайылбырларында мынча деп демдеглээн: «ССРЭ-нин удуртукчузу тайбынның ханы барымдаалыг программазын идип үндүрген, ядролуг дайынның айыылын чайладырынче, чавырлыышкынның чорудулгазын быжыглаарынче, чепсекти эндере бүдүрерин соксадырынче угланган Советтер чуртунуң болгаш акы-дүнма социалистиг өске-даа чурттарның быжыг шиитпирлиин айыткан.

Л. И. Брежневтиң чугаазы комсомолчуларның ажыл-херектериниң программазы, тайбың дээш демисел сонгаарладып болбас болгаш өндүр чаагай сорулгазы болур деп-шилгелиг аныяктарның эң-сеткил каттыштырылгазының болгаш кады ажылдажылгазының программазы кылдыр хүлээп көрдүнген. Л. И. Брежневтиң чугаазында саналдар тайбың байдалдарга чурттаарынга черниң бүгү улустарының эргезин Совет Эвилелиниң шиитпирлин-биле камгалап турарын тодаргай бадыткаан».

«Доктаамал чогаадыкчы өге санал—аныяктарның ат-алдарының хөрээ», «Улуг Ленинниң чагыларынга шынчы совет аныяктар сорулгаларын күүседип турар», «Совет аныяктарның мурнунда чаа улуг сорулгалар туруп турар», «Совет Эвилели бүгү делегейге быжыг болгаш доктаамал тайбыч дээш туржуп турар» деп эгелер-биле Л. И. Брежневтин чугаазын ГДР-ниң солуннары бирги арыннарга парлаан. ССРЭ-де кандыг-даа агрессчи бодалдар чок болгаш Европада кандыг-даа «шаап халдаар күштерни» мөөнневейн турар, харын-даа дүшкүүрлүг торукту көшкадыр болгаш дугуржулганы чедип алырынга идиг бээр дээш бүгү чүүлдерни кылып келген болгаш кылып-даа турар. НАТО чурттарынга бодаарга, Совет Эвилели Төп Европада чепсектиг күштерни улгаттырбаанындан бээр хөй үе эрткен болгаш оларга моон сонгаар-даа чангыс-даа солдат, чангыс-даа танк немевес дээр дугайында совет удуртукчуның медеглели улуг ужур-дузалыг болган деп, **«Нойес Дойчланд»** бижээн.

ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге Л. И. Брежневтин чугаазының допчулалын англи кол солуннар **«Нейтроннуг бомбаны хоруур деп чугаалаан» («Гардиан»)**, «ССРЭ нейтроннуг бомбаны бүдүрбес» **(«Файнэншл таймс»)** деп эгелерлиг кылдыр парлаан.

Л. И. Брежневтиң чугаазы француз парлалгала кол тема болу берген. Солуннар оон делгеренгей допчулалын парлап, боо-чепсекти эндере бүдүрериниң болгаш чепсегленишкинни дүжүрериниң чугула айтырыгларын өөдүрүп үндүрген деп онзалап демдеглээн. «Эң чугула ужур-дузалыг саналдарны Л. И. Брежнев идип үндүрген. Боо-чепсекти эндере бүдүрериниң үзүк-соксаал чок болдуларынга ССРЭ кажан-даа чопшээрешпес. Нейтроннуг бомбаны бүдүрер-бүдүрбезинин дугайында шиитпир ам АКШ-тан хамааржыр»—деп, «Юманите» солун бижээн.

(СЭТА).

МОСКВАДА ЭЭП КЕЛГЕН

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Националлар Советиниң Даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының даргазы Б. Н. Пономарев чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле Социалистиг интернационалдың аңаа эрткен конференциязынга киржип чорааш, Москвада ээп келген.

ГЭС ХОЛЛДУҢ ЧУГААЗЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Шериг чарыгдалдарынга хөй саңныг акша-хөрецгини чарыгдавышаан, оон-биле кады социал программага, чижээлээргe, кадык камгалалынга, чурттөлга бажыңнарының тудуунга, өөредилгеге акшаландырышкынны кызыыр турар америк администрацияның политиказын АКШ-тың Коммунистиг партиязының Чингине секретары Гэс Холл шыңгыы шүгүмчүлээн. Буффалога (Ньюйорк штатка) болган митингге чүве чугаалаан. Пентагонуң эмин эрттирип улгаттырган шериг бюджедин кызыраары АКШ-тың хөй саңныг шыңгыы социал айтырыгларын шиитпирлээринге акшахөрецгини үндүрүп алыр арганы бээр деп, ол онзалап демдеглээн.

Хоойлу болгаш өске-даа чүүлдер талазы-биле моондактарны идип үндүрүп турган, социализм чурттары-биле садыг-экономиктиг харылзаларга дешилгениң өжеңнээн ажылдарын хорааннарны камгалап алганнар.

Чола Допур-оолович бодуу бо чылын 100 хойдан-на 120 хураганны камгалап алыр деп социалистиг хүлээлгени алган. Ону долузу-биле күүседиптеринин аргазы бар, малчын ам безин 100 хойга онаштыр 105 хураганны камгалап алган.

— Хойнуң чаш төлүн менди камгалап алыр, оон эштикир, дүккүр чоруун белдер дээш үргүлчү кызымаккай ажылдаас болза, көскү чедиишкиннерни чедип алыры берге дээрзин дүржулгамдан билир мен. Ынчангаш хойнуң кышкы ажаалда, чемгерилгезинче, чайгы семиртилгезинче доктаамал кичээнгей салып турар мен— деп, Ч. Монгуш чугаалааш, улаштыр мынча дээн:

— Назыным дөгүп, алдаңга кээп үссүмээ-даа, алыс боттуң байдалы, сагыш-сеткил аныяксыг хевээр. Амыдырал-чурталга-даа байлак, шыырак. Ол дээрге нам, чазаамның совет кижи дугайында сагыш салыышкынының ачызы-дыр. Аңаа харыы кылдыр моон сонгаар-даа ход дыныг, каракызыл ажылдаар мен. Ол болза коммунист мөөн дорт хүлээлгем-дир.

ФРАНЦУЗ КОММУНИСТЕРНИҢ БОДАЛЫ

ПАРИЖ. (СЭТА). Франция нейтроннуг бомбаның кандыг-даа шевелделерин чорутпаан болгаш ону шенээринин планы-даа чок дээр дугайында француз чазактың медеглели Францияның Коммунистиг партиязының удуртулгазы медээ кылдыр хүлээп алган деп, «Юманите» солун дыңнаткан.

Ынчалза-даа хөй-ниитиин өзүлүг ооңургадыр төлээде, ФКП-ниң бодалы-биле алыргa, чазак нейтроннуг бомбаны тургузарының, шенээриниң болгаш бүдүрериниң кандыг-даа төлевилелдериндеи ажыы-биле ойтаалары болгаш ол талазы-биле эртем-шинчилел ажылдарын хоруурунуң, а ол ышкаш массалыг узуткаашкынының чүгле ол хевириниң чепсээн эвес, харын кандыг-даа өске чепсээн тургузарын болгаш бүдүрүп үндүрерин хоруур дугайында делегей кереэзин чарарын саңелдаары чугула деп, солун бижээн.

Үш алдын медаль

ПРАГА. Брно деп чехословак хоорайда налбак хереглел бараннарының тоску делегей ярмарказынга совет көргүзүг делгиир чүүлдеринге үш алдын медальды тывыскан. ССРЭ-де бүдүрүп үндүрүп турар хереглел бараннарын Брнода 2 муң дөрбелчин метр шөлде делгеп көргүскен.

Ярмаркага эрттирген «Интермода-78/79» конкурска совет модель кылыкчылары чедиишкинниг болган. Оларның чогаадып кылган хептериниң үш хевирлеринге үш дээди шаңналды тывыскан.

(СЭТА).

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

● **БРЮССЕЛЬ.** Ажылдаар эргезин камгалаар дээш ажылчы чоннарның демисели Бельгияда үргүлчүлеп турар. Бельгияда күш-ажылдың бүгүнүнүн федерациязының профэвилел комитединиң кыйгырыын өзүтаар Серене хоорайда «Коккериль» деп фарманың металлургия заводунуң ажылчыннары кыска хуусаалыг ажыл соксадышкынын кылган. Профэвилел хосталгадарын болгаш күш-ажыл байдалын экижидериг металлургтар негеп турар.

Брюссельде «ВН» фирманың ажылчыннары бүдүрүлге черин хаарын болдурбазы-биле ону шуут ээлеп алганнар.

● **ДУБЛИН.** Амгы үеде Сонгу Ирландияда ажыл чок кижилериниң саны 64 муң кижи чедип турар. Бо дээрге, Ольстериниң ажыл кылып шыдаар бүгү чонунуң 12 хуузу болуп турар. Үүгле эрткен айда безин ук можуда ажыл чоктарның саны 2300 кижиге өскен.

● **КОЛОМБО.** Совет эргечагырганың 60 чылдарының дургузында далайта чүүк сеортүлгезиниң талазы-биле ССРЭ-ниң чедиишкиннериниге турааскаатканы «Совет Эвилелиниң садыг флоду» деп фотоделгеге ында хагдынган. Аңаа совет садыг флодунуң турустунганының болгаш хогээнинин дугайында тоогуп турар чуруктарны, судноларының хевирлерин, номнарны делгээн. Делегейниң дыка хөй чурттары-биле, оон иштинде Шри Ланка-биле далайның садыг харылзааларының дугайын аңаа база көргүскен. Делегеге Шри Ланканың найысылдының чурттакчыларының улуг сонуургалын болдурган.

● **МАПУТУ.** 4,5 балл күштүг чер шимчээшкини болганының түңнелинде Мурнуу-Африканың Стилфонтейнде алдын уургайы ойлуп дүшкен. Баш удур келген медээ өзүгаар алырга, дагжы 4 ажылчын өлген болгаш 26 кижи балыланган боон турар. 2500 метр ханы уургайга чогум чеже хире кижи бастырганыл деп чүвеге ук уургайның удуртулгазы харылаан шыдаан боон турар.

● **ТОКИО.** Чурттуң «Нихон коку» болгаш «Тоа кокунай коку» деп ийи кол компаниялар ының ужудукчулары болгаш чер ажылдакчылары ажыл соксатканының түңнелинде агаар транспортунуң ажылы шуут үзүлген. «Нихон кокунун» ажылдакчыларының 24 шак иштинде ажыл соксатканының түңнелинде чурт иштинге болгаш делегейниң өске чурттарынче самолёттар шуут ушаан.

● **ГААГА.** Голландияның «ВМФ сторк» деп машина тудуг концернинин 1800 ажылчыннарынга ажылдан үнеринин айыылы диргени берген. Концериниң дирекциязы бүдүрүлгени эде организастаар деп чагдынып алган, ажылчыннарның саның дыка кызырып, экономиктиг кризистеп уштунарын орадажып турар.

● **БОНН.** ГФР-ниң ажылчы чоннары «Миллионнар миллионнерлерден күштүг!» деп кыйгырыг-биле Май бириңи чысаалынче үнер деп турар. Элээн каш айларның иштинде бүгү чуртка нептерээн ажыл соксадышкынының үеинде оларның од дайынчы кыйгырыы көскү үре-түңнелди берген. Аңгы талазы-биле эпсеткил каттыштырылгазының эстафетазынга он-он муң докерлер, парлакчылар, металлистер болгаш тудугжулар киришкен.

● **ЛУСАКА.** Мурнуу-Африка Республиканың сөөк-язы ыдгаар эрге-чагыргалары мурнуу-африка шериглериниң эжелеп алганы Намибияның девискээринде шаажылаар болгаш истеп-сүрер чоруктарны күштелдирип турар. Виндхукадан келген медээни баштаар алырга, Мурнуу-Барының Африканың улусчу организациязының (СВАПО) удуртулгазының беш кежигүнүн ында тудуп хорудаан боон турар. Олар болза Намибияның улуузунуң дүрүм өзүгаар кара-чаңгыс төлөөлекчилери болгай.

(СЭТА).

Суггаттыг шөлдүң беримчези дээш

БҮРҮНҮ-БИЛЕ АЖЫГЛААР

Чөөн-Хемчик районда «Большевик» совхозтуң тараажылары суггаттыг черлерден бедик беримчени алыр, аңаа чыдар черлерни ажыглалга киирер дээш, эрес-шудургу ажылдап турар. Борбак-Арыгның, Кара-Буганың, Улуг-Мешпектиг ажыглаттынмайын турган эрги бугаларының үнүнде дүй үнген бок үүштери, хараганнарны, талдарны суггатчылар звенозу бульдозер-биле үстүрүп аштаан, иштин хаңыладыр баскан. Оон аңгыда Доргүнерде, Чинге-Алаакта болгаш Кош-Алаакта ажыглад чок чыткан черлерни тараа тарыыры-биле сырый үнген хараганнарны, талдарны аштап турар. Калгалыг-Тейниң баарында шыргай хараганнар аштап, орттеткеш, ол шөлдү суггаттыг сигеп шөлү кылыр. Шаанда ажыглап турган черлерде ам көңгүс чидер чыгай берген бугаларны катап казып аштап, ында курукган шөлдерни суггаттыг тараа шөлү кылырынга белеткеп эгелээн.

«Кагдынган чер турбас ужурлуг» деп, «Алдан-Маадырның» хоочун суггатчызы Алдын-оол Кызыл-оолдуң бижээнин барымдаалап, большевикчилер бо чылын дыка хөй гектар кур болгаш курукган черлерни ажыглалга киирери-биле ыяштар, хараганнар турарының эрги бугалар аштап казарының талазы-биле улуг хемчеолдиг ажылдарны чоруда берген. Ол ажылдарны коммунист Монгуш Сенгилдээрге удуртканы 40 кижи составтыг тускай бригада боттандырып турар.

Совхоз дирекциязы суггат звенозунга 20 кижини быжыглаан. Олар кышкы үеде 20 гектар шөлге суппу бузуктадырган, база ол-да хире черге хар ыызырындырыышкынын кылган. Ук звенода дүржулгалыг хоочуннар-даа, комсомолчу-аныяктар-даа бар. Чаа киргеннерни хоочуннар дагдынып алган, суггат ажылын чорударынга өөредип турар.

Шөлдерде хараганнар сөп, ону бөлүп орттедиринде ажылдан турар 20 кижилиг хереөженнер звенозу база бар. Оларның ажылын Куулар Долзат мергежилдиг организастап турар.

Март эгезинде улуг хар чаап, соон турза-даа, бугалар аштаары, шөлдериниң хараганын сөгери соксаш дилээн. Бугаларын белеткеп, хараганнарын, чадаг үнүштерин аштап каан черлерни ам суггатчылар суггарын эгелей берген. Бугалар болгаш шөлдер аштаар ажылдарга Кара-Сал Опуй, Монгуш Сенгилдээр, Ондан Дулуй-оол, Куулар Долзат, Куулар Ончаа болгаш өскелер-даа эрес-шудургу ажылдап турар.

Ону беш чылдың үшкү бо чылында шөлдерден чаагай дүжүттү өстүрүп алыры-биле «Большевик» совхозтуң чер ажылдыглары болдунар бүгү чүүлдерни кылып турар.

Х. АРАКЧАА.

Чөөн-Хемчик район.

Чаңзы-бүрү МЕДӨӨЛЕР

ДУЗАЛЫГ ШЕФ

Барыын-Хемчик районда «Барлык» совхозтуң төвү — Саадак-Терек суурда Зоя Хертековна Дожулаа удуртқан херзөженнер чөвүлели малчыннарға дузалаар талазы-биле боттуг ажылдарны чорудуп турар.

Саадак-Теректің чаа кудумчузу Октябрьскаяда «Сайзырал» агитвартирэ (даргазы Вера Мевктээ) бо чылын шеф ажылын ийи катап организастаан. Ол агитвартираның кежигүннери хой кадарчызы Багынай Сарыг-оолуң камаазының өдөөн коптарып бергеннер. Ол шефке 22 кижи киришкеннер. Аңаа садыгжы Хажытмаа Сарыглар, инженер Күжүгет Очур-оол, ВЛКСМ комитединиң секретары Борис Монгуш болгаш өскелер-даа идепкейлиг киришкеннер.

С. ТАВА-САМБУУ.

ҮДЕЛГЕ

Бистің чуртувуста болгаш республикавыста аныяктарны Совет Армияның хүрээлеңинче үдээри чаагай чаңчыл апарган.

Ол чугула болуушчуңга турасхаатқан байырлыг митинг чоокта чаа Бай-Тайга районнуң Бай-Тал суурга болған. Аңаа киришкен улуг, биче кижилер суурнуң клувун долдур олурупкан.

Шеригже аттанганнарга турасхаатқан митингини Бай-Тал өдөө Совединиң даргазы Хирвиг-оол Авыр-оол ажыткан. Төрээн чуртунуң мурнунга хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседирин башқы Б. Намзырай курлавырда дайынчы Ш. Сарыг-оол болгаш өскелер-даа оларға чагаанар. Чаңгыс чер чурттугларының ол чагыг-сөзүнге шынчы болуп, Төрээн чуртун камгалаарынга төлептиг үлүүн киирерин шеригже аттаныр турар Сергей Намзырай өөрүнүң мурнундан илередикен.

З. САЛЧАК.

МЕХАНИЗАТОРЛАР КОНЦЕРТИ

Бо чылдың мартта чүве. Совхозтуң механизатор ооларының концертиниң солун болганының дугайында малчыннар, өске суурларның чурттакчылары дыңнаш, оларға аалдап өзүрин дилеп эгелээннер. Бот-тывынгыр эртистер ол дилегни күүседири-биле «Май бир» совхозтуң төвүнге концертин чоокта чаа барып көргүсеннер. Совхозтуң ажыл-ишчилери механизаторларның концертин сонуургал-биле көргеннер.

СЗКП ТК-ның «Бот-тывынгыр уран чогаадылганы улам ыңай хөгжүдер хемчеглер дугайында» доктаалы-биле танышышаан, ук коллектив амгы хүннерде часкы хову ажылының үезинде чоок малчыннарға концертти бараалгадып чоруп турарлар.

Совхозтуң механизаторларының бот-тывынгыр уран чүүл концертин механизатор Кол Булатов идепкейлиг удуртуп турар. Уран чүүлдү сайзырадырынга, ону организастаарынга Кол Булатов ышкаш энтузиастарның үлүг-хуузу улуг.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

Тожу район.

Найыралдың оруу-биле

Журналистің блокнодундан

(Уланчызы. Эгези № 98, 99 «Шында»).

Бодунуң өскүзүнде фашистиг Германияға удур Адачурт даймының чылдарында Совет Эвилелиниң чонунга, ооң маадырлыг Кызыл Шеригге моол улус аңы-дуймаының дузазын, дузалажызын көргүскенин билир бис.

Халхин-Голга тулчуушкуннарның киржикчизи, ынчан МАРА-ның кол командылакчызының оралакчызы, корпус комиссары турган, соолзуреди генерал-полковник Ж. Лхагвасүрон японскелекчилерге удур демиселдің ужур-дузазының дугайында мынчаар бижээн: «Халхин-Гол хемнің девискөринге тиилелге биске төөгүлүг ужур-дузалыг болган. Ол совет моол найыралдың күжүн база катан көргүскен. Ол тиилелгенің түнкелинде бистің Төрээн чуртувустуң хамаарышпас чоруу чедин алдынган. Кады тулчуушкуннарга бистің армиявыс улуг дуржулганы алган болгаш кажаңгызыйдан артык: бижиккен».

— Халхин-Голга дорт ай үргүлчүлээн тулчуушкуннарның үезинде бистің-биле чаңгыс одурупта кады тулчуп, японнарны кыдыктырбайн чылча шаан турган совет дайынчыларның дидимин, эрес-маадырлыын мынчага чедир чоргаарал-биле сактып чоруур мен—деп. Алтай сумуга ол кежээ хөөрешкениви эш Чоён Пасян түнелиинде чугаалады.

КАЗАХ ДОМБРАНЫҢ АЯЛГАЛАРЫ

Харбут суурнуң клувунда тургустуған агитбригаданың бот-тывынгыр артистери ыракчоокта малчыннарның күзенчиг аалчылары. Оларның арызында ырлаар, танцылаар болгаш хөгжүм херекселдеринге ойнаарынга мергежилдиг аныяктар хой.

Бис аңаа баргаш, бот-тывынгыр артистерниң репертуарындан өзөөн каш номерлерни улуг сонуургал-биле көрдүвүс. Ылаңгыя оларның удуртқызы Халхабай Райханның янзы-бүрү хөгжүм херекселдеринге ойнаарын магададывыс. Ийи хылдыг казах домбраның уделгени-биле тыва улустуң «Дыңгылдаңны», «Дөөн-дөөнин» бадырыптарга, сагыш-сеткил хайыгын көөр болду. Талантылыг боттывынгыр артист Халхабайның хоглуг үнү кулакка катап-катап чаңгыланып турган:

Арат чонга аян тудуп, оо
дыңгыл-дыңгылдай,
Амыр-шөлөөн чурттап чор мен,
оо дыңгыл-дыңгылдай.

Социализминиң тиилелелеринге сорук кирген моол улус бодунуң аас-кежиктиг, чаагай амыдыралын ыңдыг состербиле илередип турар-дыр.

ХҮНДҮТКЕЛДИҢ ЧЕМИ

Алтай сумунуң алдарлыг малчыны, аймак чемпиону Бектурган Мешелдиң аалынга кончуг аяс эртен 10 шак аажа дүжүп турда чедип келдивис. Малчын боду даштар чыын салып тутқан чадагай кажаа иштинде хураганнарга сигеп зайлай каан берип тур. Машинадан дүшкен, оларр ооң-биле барын ужуражып, чугаалажы бердивис. Ол арааында кажаада хураганнарның семис-шыырак, дүккүрүп магадан, дөгере-ле чаңгыс өөнүг—хүрең-хүрең болганын, чарашсынып тура, чаныма кылаштап келген аныяк кижиден айтырдым:

— Канчап шупту-ла бир аай өөнүг болган хураганнар боор?

— Бо кодаңга ыңдыг кошкарлар салган бис— деп, ол харылады.

— Тарып боозадылга кылын турар силер бе?

— Чок. Бистің черинің дошкун агаар-бойдуузунга шыдамыккай хойларны өстүрерп-биле чүгле чаңгыс—даг-алтай уксаалыг кошкарларны салып турар бис.

Сөөлүнде таныжа бөрүмге, чугаалажып турган эжим «Тиилелгенің бедии» каттыжышкынының кол зоотехниги Аргыя Сайлау дээрэн ол болган.

Зоотехник биске бир хой көргүскеш, хураган бөөр талазы-биле чемпион хой дээрэн дыңнатты. Ол хой дорт чыл иштинде 13 хураганны, а 1975 чылда хары угда 5 хураганны төрөөн.

Коданың улуг кадарчызы Б. Мешел — каттыжышкынының дуржулгалыг малчынарының бирээзи. Ол сөөлгү алды чылда дыка бедик көргүзүглерни чедип ап келген. Ооң хөрээн чаактың өлөөн каш бедик шаңналдары каастаан, бажыңының ханызында хой-хой дипломларны, хүндүлел, мактал бижиктерни чыскаалдыр аскылаан болду.

Малчынның кадайы, ол уругунуң пеэзи Салых Хамарня бистің келгенивиске өөрүп, хүндүткелдің ак чемин—чаа төрөөн хой аазын хайындырган, аяктарга кудуп, сундуу.

Ол чемни ишпээвиседен бөөр өлөөн каш чылдар эртө берген. «Ла суттеп ижин чор, оглум, ак чемниң дээжизи ол боор чөөр» деп, бичинмде кырган-аваның чагып чугаалап органын аңаа, хүндүлөөчел өөлерлиг казах аалга база катап сагындым.

АҢЧЫ КУШ

Казахтарның шаг-тоогуден бөөр чидирбейн келген чараш национал чаңчылдарының бирээзи — беркут-биле (бүргүт) аңнаары. Шак ыңдыг аңчы эзирни МАР-ның Улустуң Улуг хуралының депутады, МАРН-ның XVII съездизиниң делегады, республика чемпиону малчын Говчиин Боорхуунуң аалынга көрдүвүс.

Ооң мурнунда республиканың сураглыг малчыны, Улуг Хуралдың депутады чораан, ам 85 харлыг пенсионер Накеший Малик бодунуң бир харлыг беркудун биске көргүстү.

— Бо чылын 10 ажыг дилги тудуп өлүрдүвүс.

Үр үеде мынчаар аңнап келген хоочун аңчының чугаазындан алырга, ол күүн 30 харе чыл чурттаар, а эки беркуттун өртээ аът өртөөнден ажыг болуп турар.

— Беркут кончуг кадырберт чалым-хаяларга уялап, 1-2 оолду төрүүр. Ынчангаш ооң ооларын дилеп тывары, бичин беркутчугашты аңнаар кылдыр өөредип алыры дыка берге— деп. Н. Малик улаштыр чугаалады.

Өске чүве көргеш, ажынып, шоглаваын дээш, ооң караан үргүлчү түскай хап-биле хаптап каан турар. Хапты үүгле беркутту чемгеррде болгаш аңнаарда чуштур. Ол аңчы кушту-хүндө чаңгыс катап чиг эът-биле холдан чемгерер.

— Дилгини, улуг беркут харын-даа берүү ызырты барып четкеш, тепкен соонда хаайы-биле ооң бажыңче моорады шааптар. Ынчангаш олчазын салбайн, эзиниң көөрин маңан орар, өске кижите ону черле бербес—деп, аңчы чугаалады.

«...ЧИВЕЗЕ-ДАА, ЧАГЛЫЫ ЭКИ»

Буянт сумудан өөн кел чораш, малчын Сендиниң аалынга кирериниске, дыка-да семис эът дүлгеш салган. Ону чип чадап орарывысты көргеш, секретарь Сатыбалды каттырбышаан:

— Бисте, казахтарда «Бербезе-даа, байы эки, чивезе-даа, чаглыы эки» деп мерген чугаа бар. Аалчыларга эътти семизин чиртир, хымыстың ажыын ижиртир чаңчылдыг бис—диди.

Хүндүлөөчел чонуң салган чеми — дастарханың, база бир дээжизи — орттеткеш, дүлүп каан хой бажы дээрэн аңаа билдивис. Эгезинде, Буянт сумута, чүвениң ужурун орта билбес улус таваста хой эът-биле кады столга салган хой бажын аңаа-да кезип чиг алган бис. Ооң соонда дыңнаарывыска, казахтарның чаңчылын өзүгаар, ону кезери, чиңри тускай чурумнуг чүве болган.

Бир кулаан кеҗин каапкан хой бажын аалчы кижиниң мурнунга эккеп салырга, ол арткан кулакты кескеш, аа-ве хүндүлеп көрүп турары кижиге барын түтсур. Ооң ооында баштын күйгазын бичелеп кескеш, дастарханны долгандыр олурган улуска чедиштирер. Ол өзүлал доостурга, чемни белеткен салган херээжеп кижиге баштың сөөгүн дедир эгидер.

Аян-чоруувусту доосканы, дедир өөптеривистің бүдүүзүнде кежээ ол өзүлалды хүндүлел чурум өзүгаар кылган бис.

М. ХЕНЧЕ-КАРА.

ЧУРУКТАРДА: Н. Малик бодунуң шынчы өөнүү—бир харлыг аңчы беркуду-биле. Малчын Сендиниң өөнүң дүндүүнден кадыр турунуң хаялары коступ турар.

Авторнуң фотолары.

СОРУК КИИРИП, АЯН ТУДАР

Комсомолдуң XVIII съездизинге, аныяктарның болгаш студентилерниң XI Бүгү-делегей фестивалынга турасхаатқан республика аныяктарының чогаадыкчы эстафетазы доозулган. Апрель 27-де совет ырының болгаш ыры-хөгжүм ансамбльдериниң бараалгадыы болган.

Аңаа республиканың районнарының, Кызыл, Ак-Довурак хоорайларның бот-тывынгыр уран чүүл коллективтери киришкен. Ук жанрны Кызыл гарнизонунуң ыры-хөгжүм ансамбли ажыткан. Оларның күүселдези-биле «Хем ыңды ыракта» деп ырызын, республиканың Иштики херектер министерствозунуң ажылдакчылары Дадар Кунгаалай, Владимир Гнусарев, Александр Витиер болгаш лейтенант Александр Бурков составтыг квартединиң «Таванка» биле «Хадынчыгаш» деп ырларны, Өөрүдөн Николай Кечилдиң «Тыва кыска» деп ырны, Бии-Хемден школачыларның «Чонның чаңгыс эви» деп чили ырны, Тожудан Владимир Шожудуң база-ла «Тыва кыска», ол-ла районнуң уруглар квартединиң «Кажан садтар чечектелип турда» деп ырны күүсеткени жюри кежигүннерин болган көрүкчүлерни сонуургаткан.

Кызыл районнуң ыраажызы Михаил Айыжының, Эрзиниден аныяк ыраажы Роза Ондарның, Тес-Хемнің ооллар ансамбليниң, Бай-Тайганың уруглар триозунуң болгаш Кызылдың «Геолог» Культура бажыңының, Ак-Довуракның база Каа-Хемниң ыры-хөгжүм ансамбльдериниң күүселдерини чогаадыкчы эстафетаның киржикчилери болгаш чыылганнар көргеннер.

Ыры-хөгжүм ансамбльдеринден Сарыг-Сеп Культура бажыңының «Эксперимент» ансамбли эки ойнаан. Программазы эстафетаның негелдезинге дүгжүр, ойнаары чамдык ансамбльдерден эки, улуг ыыт-шимээн чок, ыраажыларының үүнүн баспас болгаш сцена культуразы база бедик. Ол ышкаш шын күүселде талазы-биле ук ансамбль база эки болган.

Апрельде болган көрүлдениң типлекчилериниң Якутскиге болуп эртер зона эстафетазынга киржир эргени Өөрүдөн Сергей Куулар, Тес-Хемден Вера Байыр-оол болган тыва хөгжүм херекселдеринге ойнаар Барыын-Хемчиктің хөгжүмчүлери Хирлаш Саал, Сергей Хомушку, Анатолий Монгуш, Биче-оол Сарыглар, Анатолий Сарыглар олар чазлап алган.

Бөгүн республиканың аныяктарының чогаадыкчы эстафетазының жанрлар аайы-биле типлекчилери хөгжүм-шин театрынга кызыларга болгаш эстафета киржикчилерине бараан болурлар.

Б. КЕНЕШ.

ЧУРУКТАРДА: Өөр районнуң ыраажызы Николай Кечил «Тыва кыска», Кызыл районнуң хөгжүмчүзү Мөңге-Байыр Монгуштуң тыва аалгаларны лимбиге, Туран школазының школачыларының «Чонның чаңгыс эви» деп чили ырны күүседип турары.

БАЙЫРЛАЛ ХҮННЕРИНДЕ ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

● Хоорайның өөредилге черлериниң команданларының аразынга хостуг хүреш маргылдаазы Кызылдың «Хереп» спортзалынга бөгүн 15 шакта, даарта—10 шакта болур.

● «Шын» солуннуң шаңналы дээш тыва хүреш «Хүреш» стадионга май 1-де 14 шакта эгелээр. «Динамо» болгаш «Спартак» команданларының футбол маргылдаазы 17 шакта болур. Күш-культура команданларының волейболга маргылдаазы май 1-де 16 шакта база «Хүреш» стадионга болур.

● Даарта, кежээкиниң 20 шакта, парктың танцы шөлүнүң ажыдыышкыны болур. А апрель 30-де культураның болгаш дыштанылганың Н. Гастелло аттыг парыгының ажыдыышкыны 10 шакта эгелээр. Ол хүн бүгү-ле аттракционнар ажылдаар.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАВЫ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 29-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа.
10.45—Эртенги гимнастика.
11.05—«Шевер холдар».
11.35—«Силерге, ада-иелер!». «Ульяновтарның от-бүлези». 2-ги дамчыдылга.
12.05—«Эртенги почта». Музыкалыг программа.
12.35—«Музейлерде болгаш делгелге залдарында».
13.05—«Даарта — төреддешкен хоорайларның бүгү-делегей хүнү».
13.35—Л. Бетховенниң, П. Чайковскийниң, Ф. Шуберттиң, И. Брамстың чогаалдарындан концерт.
14.05—«Ону шыдаар силер».
14.35—Оренбургтуң Күрүнеңиң орус улустуң ниити ырызының концерти.
15.20—«Кадыктыл». Эртемтайылбырлыг программа.
16.05—«Спортлото» тиражы.
16.15—«Музыкалыг абонемент».
16.50—Эртем болгаш техника талазы-биле 1978 чылдың Ленинчи шаңналдарының лауреаттары.
17.20—Уругларга фильм. «Вулкандан келген бие». Уран-чечен фильм.
18.30—«Билдинтир-даа бол өлдептиг».
19.30—Медөөлер.
19.40—Литература, уран чүүл болгаш архитектура талазы-биле 1978 чылдың Ленинчи шаңналдарының лауреаттары.
20.20—«От-бүле чылдагаанны-биле». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 1 болгаш 2-ги сериязы.
22.30—«Ye». Информастыг программа.
23.00—«Бенефис». РСФСР-ниң улустуң артизи Л. Гурченко киржир.
00.15—01.40—«Даштыкы эстраданың аялгалары».

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медөөзин өзүгаар алырга, республикага бүргеш, аязыр, чамдык черлерге чаар. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температураза 16—21, чамдык черлерге 9—14 градус чылыыр. Кызылда булуттаар, чагбас. Хаттың күжү секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температураза 16—18 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

АПРЕЛЬ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Чурттаар, ынакшыыр үе». 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 21.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Өртемчейде өөдүп оолдар» 9.40, 11.20, «Кызыл кара-хөрүүн» 15.20, 17.00, «Төнчү чок чарыш» 13.00, 18.40, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дерсу Узала» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «№ 72 киночыыны» 15.00, «Чаашкынга өткен портрет» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ӨРТ АЙЫЫЛЫН БОЛДУРБАС ДЭЭШ

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1978 чылдың апрель 24-те айтыышкынын өзүгаар орт кыыышчал бүгү үениң дугуузунда ыяш ажылагый органнарының болгаш райкүүсөмнарының чопшөөрелди чокка база бүзүреттирээн таварылгада арга-арыгларже автотранспорттуг чоруурун болгаш Енисейни дургаар моторлуг хемелиг чоруурун хораның республиканың бүгү ажылчы чонунга ыяш ажылагый эргелеп дыңнадып тур.

Арга-арыгларже баарлыг чопшөөрелин ыяш ажыл-агый черлериниң конторалары ажыл хүнүнде 9 шактан 17 шакка чедир, пятницада—9 шактан 21 шакка чедир, субботтада — 8 шактан 12 шакка чедир үеде берип турар.

ТЫВАНЫҢ ЫЯШ АЖЫЛАГЫЙ ЭРГЕЛЕЛИ.

КРОССВОРД

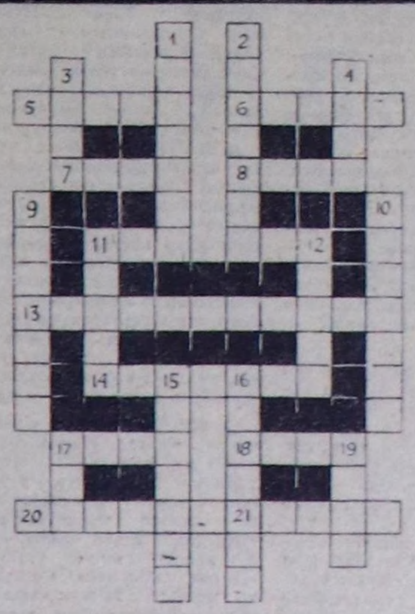

УЗУН ДУРГААР

1. Тывада совхоз. 2. Тывада суур. 3. Тыва эт-херексел. 4. Тудуг херексели. 9. Суук үүл кудар сава. 10. Украин улустуң национал хөгжүм херексели. 11. ССРЭ-де хем. 12. Амазонканың бир адыры. 15. Тывада чер ады. 16. Азырал амытан. 17. Ан аймак. 19. Тывада хем.

ДООРА ДУРГААР

5. Суг амытаны. 6. Тывада суур. 7. Эмге ажыглаар үнүш. 8. Өг-бүленің өзулалы. 11. ССРЭ-де хоорай. 13. ССРЭ-де хоорай. 14. Тыва кижи ады. 17. Чуртакчылыг чер. 18. Аңчының өөрүшкүзү. 20. Хем уну. 21. Тывада хоорай.

Тургускан С. ДОРЖУ.

СОНУУРГАКТАРГА

ОКЕАН «ЭЭЗИ»

Долги-акула, Эне-акула, Маска-акула — бо дээрге далай араатанының янзы-бүрү хевирлери-дир. Оларны Атлантының балык ажыл-агыйының болгаш океанография музейиндеп көрүп болур. Шак ыңдыг аттарны эртемденнер оларның даштыкы хевирин көргеш, ынчаар адаанар. Ам музейде акула өг-бүлезинге баа бирээ — океан «эзи» акула немешкеп. Ооң узуну үш метр чартык ажыл турар.

Ол—кончуг ховар экземпляр. Делегейниң музейлеринде ол ондан эвээш кадагалаттынган. Эң-не баштай ыңдыг океан «эзи» акуланы үс чыл мурнунда Японияның аринтериндеп тутқан. Ынчан ону тоол маадырлары-биле дөмей боорга, «суг эзи» деп адаанар. Ол чаа экземпларны Атлантиканың барын талазындан тудуп алган. Ам ол акуланың хептэшкин хекирин кылып белеткеп турар.

Ол-ла музейде балыктарның өске ховар хевирлери база эвээш эвес: тырыны хевирлиг дириг амытаннар бар, чидиг янзы-бүрү өөпери холукуп каап турар хүн-балык; соң чаныда бир тонна чартык деңзилиг кончуг ховар ай-балык, Кашалоттуң (кит аймаа) сөөкдаза, узун, удан деп чылан ышкаш, далайның угарь деп бадыы, ажок улуг ыыты-мелегей база бар. Ол музейде суг «эзи» алдепейлиг акуланың эш-өөру ыңдыг хей болгаш эрзин-шокар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи аныдырал киллезинин 2-37-13, пропаганда киллезинин 2-31-75, культура киллезинин 2-23-54, өдөө ажыл-агый киллезинин 2-21-47, улет-чүүр киллезинин 2-22-64, чагаа киллезинин 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистерини 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериниң 2-12-45, солун келбейн баргаада 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 130.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үүлүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиниң типографиязы (Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00155.